

Darülfünun'dan Üniversite'ye geçişte Edebiyat Fakültesi'nin ilk personel dosyasına sahip öğretim üyesi: Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol

The first faculty member personal file of Faculty of Letters from Darulfünun to University: Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol

Betül Batır*^a

^a İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul.

BİLGİ / INFO

Geliş/Received: 26.07.2017
Kabul/Accepted: 15.09.2017

Anahtar Kelimeler:
İbrahim Hakkı Akyol
Coğrafya
Fiziki Coğrafya
İstanbul Üniversitesi
Üniversite Reformu

Keywords:
İbrahim Hakkı Akyol
Geography
Physical Geography
Istanbul University
University Reform

*Sorumlu yazar/Corresponding author
(B. Batır) bbatir2000@gmail.com

<http://doi.org/10.17211/tcd.331023>

ÖZ / ABSTRACT

Fiziki Coğrafya Ordinarius Profesörü İbrahim Hakkı Akyol Osmanlı Devleti'nin son yıllarında dünyaya gelmiştir. İbrahim Hakkı Akyol devletin siyasi, askeri ve toplumsal karmaşası içerisinde eğitimini tamamlamıştır. İkinci Meşrutiyet döneminde yükseköğrenim için yurtdışına giderek fizik ve doğa bilimleri lisansı elde etmiştir. Ardından Berlin'de Maden Mühendisliği Bölümü'nü bitirmiştir. İbrahim Hakkı Akyol farklı disiplinlerde uzmanlaşarak yirminci yüzyılın başlarında Türkiye'de coğrafya bilimine büyük katkılar sağlamıştır. Mesleki kariyerine çeşitli liselerde coğrafya öğretmenliği yaparak başlayan İbrahim Hakkı Akyol, 1923 yılında Darülfünun'da asistanlığa başlamış ve Üniversite reformu ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü'nde çalışmaya devam etmiştir. Coğrafya bilimine özellikle Fiziki Coğrafya Kürsüsü'ne yaptığı katkılar bilim dünyasında önemli sayılan ilkler arasındadır. 1942 yılında kurulan Türk Coğrafya Kurumu'nun kurucuları arasında yer alan İbrahim Hakkı Akyol, birçok coğrafya bilim insanı da yetiştirmiştir. Öğrencisi ve asistanı olan Prof. Dr. Sırrı Erinç bu örneklerden birisidir. İbrahim Hakkı Akyol İstanbul Üniversitesi'nde görev yaptığı süre içerisinde çeşitli ulusal ve uluslararası etkinliklere katılmış, eserler yazmış, öğrenci ve meslektaşlarının yer aldığı teknik geziler düzenlemiştir. Bunun yanı sıra idari görevlerde de bulunan İbrahim Hakkı Akyol üniversite reformunun gerçekleşmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Sadece yüksek öğretimde değil aynı zamanda orta ve lise seviyesinde kullanılacak kitap ve broşürler de hazırlamıştır. Bu çalışmada İbrahim Hakkı Akyol'un hayatı, eğitimi ve İstanbul Üniversitesi'nde görev aldığı sürece bir coğrafya bilim insanı olarak yaptığı faaliyetler ele alınmıştır. Kullanılan ana kaynak İstanbul Üniversitesi'nde bulunan personel dosyasıdır. Bunun yanında dönemin arşiv ve gazeteleri de taranarak çeşitli bilgiler elde edilmiştir. İbrahim Hakkı Akyol'un faaliyetleri çerçevesinde çalışmada, üniversite reformundan sonraki süreçte Türkiye'de coğrafya bilimindeki gelişmelere, Türk Coğrafya Kurumu'nun kuruluş ve faaliyetlerine de kısaca yer verilmiştir.

Professor İbrahim Akyol was born at the last decades of the Ottoman Empire. He completed his education in the political, military and social complexity of the state. During the Second Constitutional Period, he went abroad for higher education and graduated from department of physics and natural sciences. Then he completed the department of mining engineering in Berlin. İbrahim Hakkı Akyol, specializing in different disciplines, made great contributions to the science of geography in Turkey in the early 20th century. He started his professional life as a geography teacher. In 1923 he started to work as a assistant at Darülfünun and after the reform of the university, he continued to work under the department of Geography at Istanbul University. His contributions to geography science, especially Physical Geography, are known the firsts. İbrahim Hakkı Akyol, who was one of the founders of the Turkish Geographical Society in 1942, also educated many geographical scientists like Sırrı Erinç. İbrahim Hakkı Akyol participated in various national and international scientific events during at Istanbul University and organized technical trips with his students and colleagues. In addition, he was also in administrative duties, made important contributions to university reform. He prepared books and brochures to be used not only in higher education but also at middle and high school level. In this study Prof. İbrahim Hakkı Akyol's life and his activities made as a geographical scientist as long as he was working at Istanbul University have been discussed. The main source of this study is the staff file at Istanbul University. Also archives and newspapers of that period have been scanned. Within the framework of his activities the evolution process of the geography science in Turkey and the general status and functioning of the Turkish Geographical Society in the period after the university reform have been briefly explained.

1. Giriş

Coğrafya çeşitli birçok alt disiplinden oluşan bir bilim dalıdır. Tarih bilimiyle ayrılmaz bir ilişkisi olan Coğrafya, Osmanlı Devleti'nde, vakıflara bağlı yükseköğretim kurumu olan medreselerde, fen ve beşeri bilimler dersleri içerisinde tarih ve coğrafya, kozmografya, astronomi, tabiiyat, mantık gibi derslerle birlikte yer almıştır (Şanal, 2003; Hızlı, 2008).

Osmanlı Devleti'nde coğrafyanın bilim olarak dikkat çekmesi Batı tarzında askeri okulların açılmasıyla onsekizinci yüzyılda görülmektedir. Açılan Deniz ve Kara Harp okullarında (Mühendishane-i Bahri Hümayun ve Mühendishane-i Berri Hümayun) coğrafya bilimi özellikle haritacılık konusunda kullanılmıştır (Akyol, 1943a).

Askeri alanda başlayan coğrafya bilimindeki gelişmeler Tanzimat'tan sonra sivil alana da yansımıştır. Tanzimat'tan sonra açılan Batı tarzındaki Maarif Nezareti'ne bağlı modern sivil okullar ile coğrafya bilimi gelişmesini sürdürmüştü.

Mutlakiyet dönemi olarak tanımlanan ondokuzuncu yüzyıl, coğrafya ve jeoloji konularının birlikte düşünüldüğü ve bu konularda yazılmış birçok yabancı eserin mevcut olduğu bir dönemdir. Bunların yanında ülke içerisinde az sayıda tarih ve coğrafyacı tarafından Batı tarzındaki okullar için coğrafya kitabı yazılmıştır. Bu eserler yabancı dildeki eserlerin çevirisinden oluşmuştur. Bu dönemde okul atlasları da coğrafya kitaplarının arkasında yer alan basit ve klişe özelliğini aşamamıştır (Akyol, 1943a).

İbrahim Hakkı Akyol (1943a), ondokuzuncu yüzyılın coğrafya bilimini, mekân ilminin bize klasik okul kitapları vs. ile esas itibarıyla, Fransız görüş köşesinden girdiğini ve fiziki coğrafya relief tasvirleri yapmak ve konumların yerlerini vermek, beşeri coğrafya da canlı cansız mahsul türleri ile uğraşmak ve sayıya dayanarak sadece istatistik rakamları dökmekten ibaret statik ve kuru bir coğrafya diye tanımlamaktadır.

Sırrı Erinç'e göre (1973; 1997), 1915'den önceki on yıllarda ve genellikle ondokuzuncu yüzyılda coğrafya ülkemizde isim saymak, istatistik sayıları vermek, ezberle harita çizdirmek ve çizmekten öteye gidememiş, yurt sathında araştırma yapmak şöyle dursun, yabancıların yaptığı araştırmaları layıkıyla değerlendirebilen Türk coğrafyacıları bile yetişmemiştir.

Coğrafya bilimi Meşrutiyet döneminde (1908-1923) bazı gelişmeler kaydetmiştir. Coğrafyanın askeri alanları amaç edinmesinin ötesinde bu dönem içerisinde coğrafyanın sivil hayatı kolaylaştırılan ve sivil hayatı hedef alan çalışmaları olmuştur. Örneğin, Tanzimat'tan sonra Beyoğlu Parmakkapı'da kurulan meteoroloji binası, bu dönem içerisinde gözlemevi amacına ulaşmış Vaniköy'deki binasına taşınmıştır. Jeoloji alanında 1915'te İstanbul Darülfünunu'na çağrılan Dr. Walther Penck başarılı çalışmalarda bulunmuştur. Penck bir taraftan öğretime devam ederken diğer taraftan Vefa'da Abdülkerim Paşa Konağı'nda açılan Jeoloji ve Mineroloji Enstitüsü'nde çalışmalarını sürdürmüştür (Akyol, 1943b).

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında açılan «Coğrafya Darülmesai (Enstitüsü)» 1915 yılında yeniden yapılandırılmıştır. 14 Ekim 1915 tarihinde Darülfünun'da yapılan değişimle Tıp, Hukuk, Fen ve Edebiyat Fakülteleri yeniden düzenlenmiştir. Edebiyat Fakültesi içerisinde Edebiyat, Felsefe, Tarih ve Coğrafya Bölümleri yer almıştır. Bu sırada Coğrafya Bölümü'ne Al-

manyadan Doçent E. Obst çağrılmış ve Coğrafya Darülmesai'si'ne müdür olarak atanmıştır. Bu dönemde Bölüm'ün kadrosunda Faik Sabri Duran, Ali Macit Arda, Selim Mansur ve Hâmit Sadi Selen bulunmaktadır (Erinç, 1973). 1918'de Şehzadebaşı'ndaki Saffetpaşa Konağı'nda yerleşmiş bulunan Coğrafya Darülmesai'si'nde bir «Tetkikat-ı İklimiyye Encümeni» kurulmuştur (Erinç, 1973).

1915-1933 yılları arasında modern coğrafya¹ için atılan ilk adımlar olarak niteleyen Sırrı Erinç, Saffet ve Faik Sabri Duran'ı bu dönemin ilk coğrafyacıları olarak belirtir. Özellikle yazdıkları okul kitapları ile bu iki isim coğrafyaya canlılık getirmişlerdir (Akyol, 1943b; Erinç, 1973). Faik Sabri Duran dönem içerisinde yalnızca coğrafya kitapları ile değil aynı zamanda dönemin eğitim dergisi Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası'nda yazdığı yazılar ile de coğrafya öğretimine canlılık katmıştır (Öymen, 1941).

Ancak dönemin diğer coğrafya kitapları örneğin Anadolu'nun sıcaklık, yağış ve nüfus sıklığına dair haritalar çok defa Fransız kaynaklarından aynen alınmıştır. İbrahim Hakkı Akyol'un (1943b) ifadesiyle her ne kadar İkinci Meşrutiyet döneminde coğrafya ilmi kuru isimden kurtarmaya ve kendine daha canlı bir şekil vermeye çalışsa da betimleme safhasını aşamamış ve açıklama şeklini alamamıştır.

Sırrı Erinç'in (1973) tanımıyla Cumhuriyet devri Türkiye'nin bilim alanında yüzyıllarca süren uykudan uyanarak ileri hamleler yaptığı, bu bakımdan uluslararası düzeye ulaşmaya çalıştığı ve birçok bilim dallarının yoktan kurulduğu bir «Bilim Rönesansı» safhasıdır. İbrahim Hakkı Akyol, kültür bakımından Cumhuriyet devri, gecikmiş te olsa, Türk Milleti'nin gerçekten Rönesans devridir diye tanımlamaktadır (Akyol, 1943c).

İkinci Meşrutiyet döneminde yurtdışına gönderilen genç öğretmenler, Cumhuriyet döneminde yurda dönmüş ve çeşitli bilim kurumlarında görev almaya başlamışlardır. İbrahim Hakkı Akyol bu isimlerden biri olup eğitimini Lozan'da fiziki ve tabii (doğa) ilimler alanında tamamlamıştı. Ardından yurda dönmüş ve çeşitli liselerde coğrafya öğretmenliği yapmıştı. İbrahim Hakkı Akyol ikinci defa olarak Almanya'ya maden mühendisliği öğrenimi için gönderilmiş ve bu kez de yurda dönüşünde fizik, kimya ve tabiiye öğretmenliği yapmıştı. Botanığe olan ilgisini 1927 yılında neşrettiği "Nebatlar Âlemi" isimli eserinden anlamaktayız (Erinç, 1973).

İbrahim Hakkı Akyol, 1923 yılında Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'ne "Tabii Coğrafya Muallimi" olarak tayin edilmişti (Ardel, 1952; Arda, 1955). Sahip olduğu formasyon gereği İbrahim Hakkı Akyol fiziki coğrafyaya ve saha çalışmalarına yönelmişti (Erinç, 1973; Ardel, 1952). İbrahim Hakkı Akyol coğrafya biliminin gelişiminde ve ilerlemesinde etkin roller üstlenmiş, coğrafya biliminde önemli bilim insanları yetiştirmiştir. Bu bilim insanlarından biri de Prof. Dr. Sırrı Erinç olup doktora çalışmasını İbrahim Hakkı Akyol danışmanlığında tamamlamıştır² (Şengör, 2002; Ceylan, 2013).

Sırrı Erinç, 1933-1941 yılları arasında Türk coğrafyasının kuruluş ve teşkilatlanması dönemi olarak adlandırmaktadır. 1933-1941 yılları arasına «Coğrafya Devrimi» adını veren Sırrı Erinç (1973),

¹Coğrafya biliminin gelişim safhalarını inceleyen Sırrı Erinç diğer çalışmalarda olduğu gibi siyasal tarihlere göre sınıflandırma yapmamıştır. İncelemesini coğrafya bilimi ile ilgili görüşler, kavramlar, uygulama, metotlar, kullanılan araştırma malzemesi ve tekniği bakımından tespit edilen farklılıklara göre yapmıştır. (Akyol, 1943a; Akyol 1943b; Akyol 1943c; Erinç, 1973).

²Prof. Dr. Sırrı Erinç, Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol danışmanlığında 1944 yılında "Kaçkar Silesisi'nin Buzul Morfolojisi" konulu teziyle doktorasını tamamlamıştır.

bu dönemde üniversite kadrosunda İbrahim Hakkı Akyol (Fiziki Coğrafya Kürsüsü³ - aynı zamanda Bölüm Başkanı), Besim Darkot (Türkiye ve Ülkeler Coğrafyası Kürsüsü), Ahmet Ardel (Umumî Coğrafya Kürsüsü) ve Ali Tanoğlu (Beşeri ve İktisadi Coğrafya Kürsüsü)'nun olduğunu söylemektedir.

İstanbul'da bulunan tek Coğrafya Bölümü'nde, 1 Temmuz 1933 yılında, coğrafyanın fiziki ve beşeri alanları arasındaki dengeyi sağlayan yeni bir yapılanma gerçekleştirilmiştir. Bu yapılanma ile birlikte aynı zamanda yeni bir dönem daha başlamıştır. Söz konusu üniversite reformu gerçekleşmiş, İstanbul Darülfünun'u, Üniversite'ye (İstanbul Üniversitesi) dönüştürülmüştür. Bu reformdan önce, coğrafya öğrenimi için devlet tarafından Fransa'ya gönderilen Besim Darkot, Ali Tanoğlu, Ahmet Ardel, Cemal Arif Alagöz yurda dönmüşler ve İstanbul Coğrafya Bölümü'nün başında bulunan İbrahim Hakkı Akyol ile birlikte Türkiye'de çağdaş coğrafyanın kurucuları olarak yeni bir anlayış ve görüşle çalışmaya başlamışlardır (Fotoğraf 1). Bu sebeple, 1933 yılında başlayan bu yeni dönem, bazı coğrafyacılar tarafından "Türk coğrafyasının kuruluş ve örgütlenme dönemi" (1933-1941 yıllarını kapsar) olarak da tanımlanmıştır (Gümüşçü ve Özur, 2016).

Fotoğraf 1. Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un da bulunduğu toplu bir fotoğraf. Y. Doç. Dr. Ahmet Ertek'in arşivinden (Tarihsiz).

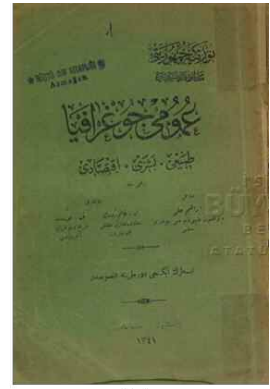
Üniversite reformu sırasında Reform komisyonu Coğrafya Bölümü'nü ikiye ayırarak Fiziki Coğrafya Bölümü'nü Fen Fakültesi'ne, Beşeri-İktisadi Coğrafya Bölümü'nü Edebiyat Fakültesi'ne bağlamayı düşünmüş ancak bunun Coğrafya Bölümü'nün parçalanması anlamına geleceği kaygısıyla komisyon kararından vazgeçmiştir (Erinç, 1973).

Coğrafya eğitimi misyonu da bu dönemde değişmiştir. Reşat İzbirak (1944) tarafından yazılan bir yazıda, Cumhuriyet devrinin coğrafya eğitimi şu cümleyle aktarılmaktadır: "Cumhuriyet devrinde pozitif bilimlere dayanan, bugünkü anlamında izahlı coğrafya terbiyesi Türk gençliğine verilmeye çalışılıyor."

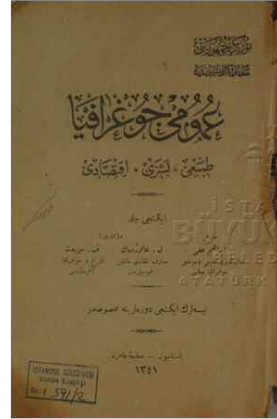
Coğrafya Bölümü'nde çalışmalar ve iyileştirmeler devam etmiştir. Özellikle üniversite ve lise ders kitapları noktasında Coğrafya Bölümü etkin olmuştur (Erinç, 1973). İbrahim Hakkı Akyol'un eserlerine bakıldığında da bu özellik dikkat çekmektedir. İbrahim Hakkı Akyol, üniversite ve liseler için ders kitapları yazmıştır (Fotoğraf 2).

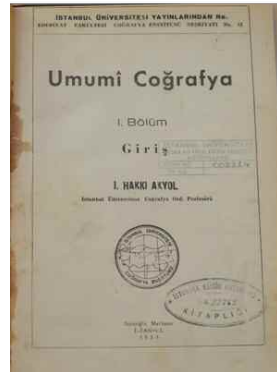
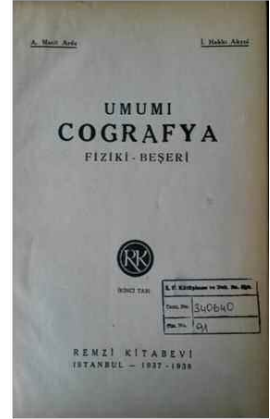
(a)

(b)

(c)

Fotoğraf 2. Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol tarafından yazılmış kitaplara örnekler: a) Geyve Civarında Yıllarda Heyelanı, İstanbul:Matbaai Amire 1340, b) L. Galvedec- F. Marutet, Umûmi Coğrafya Tabii,Beşeri, İktisadi, Birinci Cilt, Çev. İbrahim Hakkı, İstanbul: Matbaai Amire, 1341 (Liselerin ikinci devresine mahsustur.), c) L. Galvedec- F. Marutet, Umûmi Coğrafya Tabii,Beşeri, İktisadi, İkinci Cilt, Çev. İbrahim Hakkı, İstanbul: Matbaai Amire, 1341 (Liselerin ikinci devresine mahsustur.)

İbrahim Hakkı Akyol coğrafya biliminin gelişmesi aşamalarında anılması gereken önemli bilim insanlarından biridir. Alanında oldukça önemli olan birçok eser yazmıştır. Eserlerinden birkaçı ölümünden sonra basılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü'nde verdiği derslerin genişletilmiş çerçevede müsveddelerini İbrahim Hakkı Akyol'un ölümünden sonra, kızı Suzan Akyol düzenlemiş ve Doç. Dr. Sırrı Erinç tarafından kontrolleri yapılarak 1951 yılında Umumî Coğrafya I- Giriş ismiyle basılmıştır. Prof. Dr. Besim Darkot tarafından yazılan önsözde Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un ani ölümünün coğrafya ailesinde yarattığı büyük üzüntüden bahsedilmektedir. Besim Darkot, İbrahim Hakkı Akyol'un en verimli çağında hayatının sona ermesinden duyduğu üzüntüyü şu cümlelerle tarif etmektedir:

³Kürsünün bugünkü karşılığı Anabilim Dalıdır. Belirtilen isimler aynı zamanda bu Anabilim Dalları'nın kurucularıdır.

“Profesör Akyol ilim sahasında çok titizdi; bazen bir coğrafya ısıtlahı ve bir tabirin delalet edebileceği türlü manalar üzerinde uzun uzun düşünürdü. Çeşitli ilim dallarını kucaklayan, hem genişliğine, hem de derinliğine gelişmiş bulunan üstadın her ders notu hemen hemen tam denecek bir olgunluk derecesine erişmiş eserler sayılabilmekle beraber, kendisi bunları, üzerlerinde işlenmesi gerekli müsveddeler telakki eder, bazen bir cümleyi değiştirir, bazen bir kelimeyi yeter derecede vazıh görmeyerek onun önüne parantez içinde, manasını tamamlayacak bir başka kelime veya tarif ilave eder, geniş bibliyografya bilgisini hiçbir zaman kâfi görmez, kendi tabiri ile “tezgâhta duran” eserlerini daima tadil ve ikmal etmeye çalışırdı. İşte bu ilmi titizliği, çok çalışan, çok ders veren, çok yazar Profesör Akyol’un eserlerinin çoğunu beklenmeyen ölümünde ne yazık ki yarıda bırakmıştır.” (Akyol, 1951).

İbrahim Hakkı Akyol’un bir başka öğrencisi Öğretmen Kadri Öztürk, Hocasının ölümünden duyduğu üzüntüyü dönemin bir eğitim dergisine gönderdiği yazıda ifade etmiştir. Kadri Öztürk yazısında,

“Bize öğrenciliğimizde coğrafyanın dört duvar arasında öğrenilmeyeceğini derslerinde ve gezilerinde belletmişti. 1948 yılında Coğrafya Enstitüsü’nce tertip edilen günlük bir tetkik gezisinde muhterem Hocam elinde baston, bir saatlik yemek istirahati ile bütün gün talebesinin önünde yürümüş, dere ve tepeler aşmış, öğrencilerde yorgunluk alâmetleri belirlediği halde onda hiçbir yorgunluk hali görülmemişti. Bize birçok dersin konusunu orada, saha üzerinde anlatmıştı. Fazla çalışması ve yorulması bedenlen ve zihnen onu hırpalıyordu. 1949 yılı Haziranında tansiyon yükselmesi dolayısıyla yattığı Gureba Hastanesi’nde kendisini ziyaret etmişim. Fakat o yatağı içinde bile bir takım notlar hazırlamakla meşguldü. 61 yaşında olmasına rağmen bu çalışma arzusu ve gayreti hayretimi mucip olmuştur...” (Öztürk, 1952).

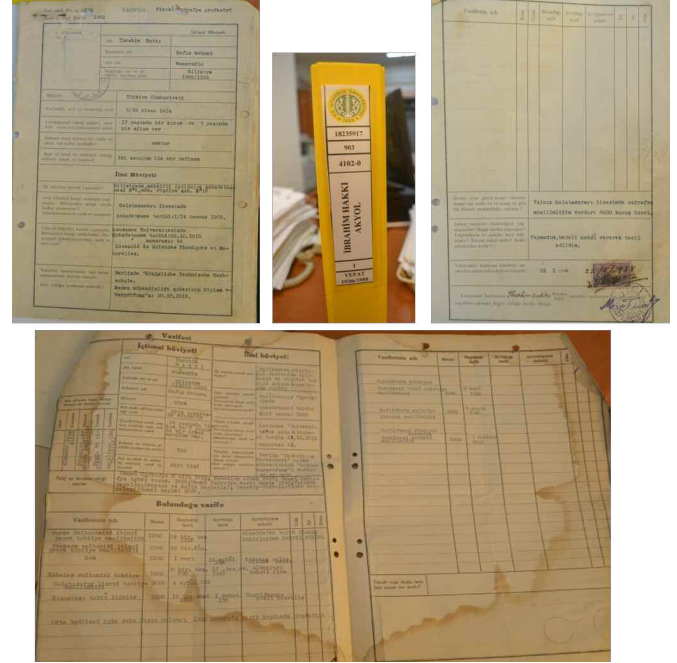
Coğrafya bilimin gelişmesinde, Fiziki Coğrafya Kürsüsü’nün kuruluşunda, Türk Coğrafya Kurumu’nun kuruluşunda ve faaliyetlerinde önemli katkıları olan coğrafya bilim insanı Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol’un hayatı, bilimsel çalışmaları, idari görevleri ve eserlerinin incelendiği çalışmamızda İbrahim Hakkı Akyol’un personel dosyası esas alınmıştır (Fotoğraf 3). Personel dosyasında yer alan orijinal kelimeler, hitaplar, kurum adları birbir kullanılmaya çalışılmıştır. Böylece eğitim ve kültür tarihi açısından önem arz eden, 1923-1950 yılları arasındaki değişim isimlerle, kelimelerle, dil ve üslup açısından da gösterilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, aydın bir bilim insanı olan İbrahim Hakkı Akyol’un yaşamında Türkiye Cumhuriyeti’nin, coğrafya biliminin, üniversitenin, bilimin gelişimi sergilenmiştir.

2. İbrahim Hakkı Akyol’un Hayatı⁴

İbrahim Hakkı Akyol, 12 Haziran 1888 [H.1305-R.1304] tarihinde Silistre’de dünyaya gelmiştir. Manavoğlu ailesine mensup olup, babası Hafız Mehmet Efendi, annesi Sıdika Hanım’dır.

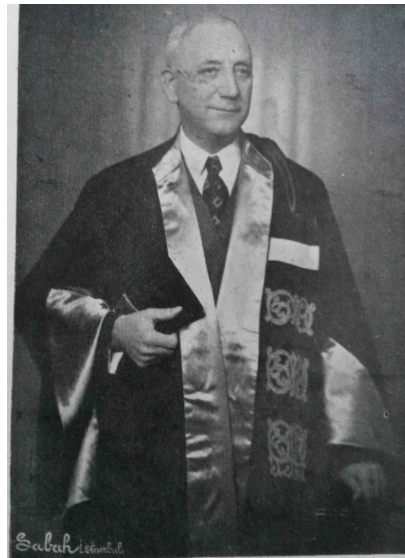
İbrahim Hakkı Akyol ilk tahsilini Silistre’de, Mekatip-i İptidaiye ve Rüşdiye’de tamamlamış, daha sonra İstanbul’da Galatasaray Lisesi’ne devam ederek 14 Temmuz 1908 tarihinde buradan

mezun olmuştur (Milliyet Aktüalite, 1981). Yükseköğrenimini Lozan Üniversitesi’nde Fizik ve Doğa Bilimleri [Lousenna Üniversitesi’nde Licencié ès Sciences Physiques et Naturelles] lisansını ile 23 Ekim 1912 tarihinde tamamlamıştır. 1916 yılında eğitimine devam etmek için Berlin’e gitmiş ve Königliche Technische Hochschule’de Maden Mühendisliği şubesinden 30 Ekim 1918 tarihinde diploma [Diplom -Vorprüfung] almıştır.

Fotoğraf 3. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin ilk kayıtlı dosyası olan 4102-0 numaralı Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol’un dosya kapağı ve kendisinin doldurmuş olduğu Sicil kağıdı. Kaynak: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dosyası, “İbrahim Hakkı Akyol”, 4102-0 numaralı dosya.

İbrahim Hakkı Akyol, Fransızca ve Almanca’yı iyi derecede, İngilizce’yi orta derecede bilmekteydi⁵. İbrahim Hakkı Akyol (Fotoğraf 4), Fransızca’yı yedi senede Galatasaray Lisesi’nde, Almanca’yı dört senede İsviçre ve Almanya’da, İngilizce’yi ise kendi gayretleriyle kitap okuyarak öğrenmişti.

Fotoğraf 4. Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol.

⁴İbrahim Hakkı Akyol’un personel dosyası, 1934’de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ne kayıtlı ilk dosyadır. Dosyası 4102-0 numarası ile kayıtlıdır. Buradaki bilgiler, İbrahim Hakkı Akyol’un 22.1.1934 tarihli kendisinin doldurmuş olduğu dört yapraklı Sicil kağıdından alınmıştır (Fotoğraf 3).

⁵İbrahim Hakkı Akyol’un 1934 tarihinde doldurmuş olduğu formda bildiği diller kısmında iyi ve orta derece ile dil bilmek şu şekilde belirlenmiştir: ‘Asgari hadde: Ecnabi dili bilmenin asgari haddi umumî Edebiyattan herhangi bir metni kolayca okumak ve tamamilen okumaktır. Eyi derece: Asgari hadde ilave olarak suhuletle konuşmak; ana dilden tercüme yapabilmek yazmak eyi derecede sayılır.’

İbrahim Hakkı Akyol 16 Nisan 1914 tarihinde, 1892 [H.1308] doğumlu Mehmet Rifat ve Hatice Hanım'ın kızları Mevhibe Hanım ile evlenmişti. İbrahim Hakkı ve Mevhibe Akyol ailesinin Suzan Hatice isimli kızları 6 Şubat 1915 [R.24 Kanun-ı sâni 1330] tarihinde ve Mehmet Altan isimli oğulları 27 Temmuz 1925 [R. 27 Temmuz 1341] tarihinde dünyaya gelmiştir⁶.

İbrahim Hakkı Akyol, hayatı boyunca bilim için hizmet etmiştir. Yine yaşamını çok sevdiği bilim yolunda, öğrencilerine hizmet ederken kaybetmişti. Haziran 1950'de yapılan dönem sonu sınavlarında İbrahim Hakkı Akyol'a ait sınavların yapıldığı 16 Haziran 1950'de odasına giderken Fakülte kapısında⁷ fenalaşmıştı. Meslektaşı ve öğrencisi Prof. Dr. Besim Darkot ve asistanları hemen İbrahim Hakkı Akyol'un yanına giderek, Hocalarını evine götürmüşlerdi (Cumhuriyet, 1950). İbrahim Hakkı Akyol üç gün sonra kalp krizi geçirecek evinde hayatını kaybetmişti⁸.

İbrahim Hakkı Akyol'un kabri Zincirlikuyu Mezarlığı'nda C Adası 116 numaralı paftada bulunmaktadır. "Akyol Ailesi" Mezarlığı olarak düzenlenen mezarlıkta eşi Mevhibe Akyol (1892-1970) ve kızı Suzan Akyol (1915-2005) aynı kabirdedir. Aile mezarlığının diğer ucunda Reyhan Akyol (1933-2016) yatmaktadır (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5. Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol'un Zincirlikuyu'da bulunan kabri.

3. Personel Dosyasındaki Bilgilere Göre İbrahim Hakkı Akyol'un Mesleki Tecrübeleri ve Terfileri, Bilimsel Çalışmaları, İdari Görevleri, Üniversite Reformuna Katkıları

3.1. İbrahim Hakkı Akyol'un Mesleki Tecrübeleri ve Görev Terfileri

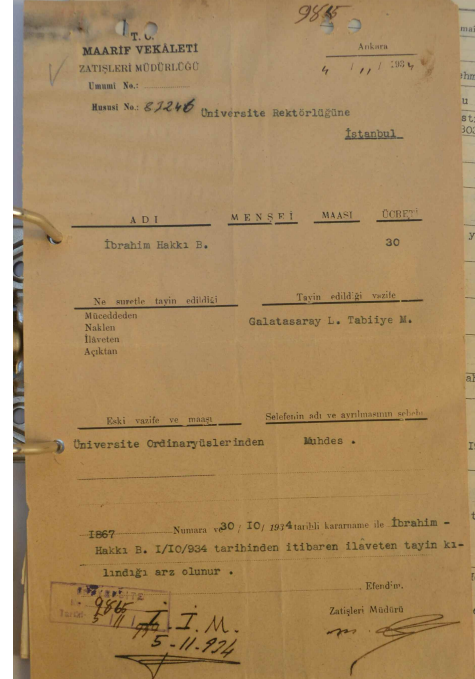
İbrahim Hakkı Akyol'un mesleğe başlangıcı Devre-yi saniye [Ortaöğretim] Tabiiye muallimliği ile 21 Kasım 1912 [R. 8 Teşrin-i sâni 1328] yılında Bursa Sultanisi'nde 1250 kuruş maaşla olmuştur. Buradan 6 Ocak 1913 [R. 24 Kanun-ı evvel 1328] tari-

hinde, 1000 kuruş maaşla Trabzon Sultanisi İkinci Tabiiye muallimliğine, 28 Eylül 1913 [R.15 Eylül 1329]'de de Kabataş Sultanisi'ne naklen atanmıştır.

İbrahim Hakkı Akyol, 22 Ekim 1913 [R.9 Teşrin-i evvel 1329]'de Kabataş Sultanisi Tabiiye muallimi olarak 1000 kuruş maaşla göreve başlamıştır. Kabataş Sultanisi Tabiiye muallimliğinden 28 Ekim 1916 [R.15 Teşrin-i evvel 1332]'da Almanya'ya tahsile gitmek üzere ayrılmıştır.

İbrahim Hakkı Akyol, Almanya'dan dönüşünde 4 Eylül 1919 [R. 4 Eylül 1335] tarihinde Galatasaray Lisesi Tabiiye muallimliğine 2000 kuruş maaşla atanmıştır. Kısa bir süre sonra 15 Kasım 1919 [R.15 Teşrin-i sâni 1335]'da Nişantaşı Tabii İlimler muallimliğine 1800 kuruş maaşla atanmış⁹, yaklaşık 4 yıl sonra 1 Şubat 1923 [R. 1 Şubat 1339]'de Darülfünun'a nakli sebebiyle buradan ayrılmıştır¹⁰. 8 Mart 1923 [R. 8 Mart 1339] tarihinde 2500 kuruş maaş ile Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde Tabii Coğrafya muallimi olarak göreve başlamıştır.

İbrahim Hakkı Akyol, 8 Mayıs 1924 [R.8 Mayıs 1340] tarihinde 3500 kuruş zamla maaş ile Tabii Coğrafya Kürsüsü muallimliğine, 1 Haziran 1928 tarihinde 5000 kuruş maaşla Darülfünun Edebiyat Fakültesi Tabii Coğrafya Serbest muallimliğine terfi etmiştir. 1933 reformundan sonra yeniden İstanbul Üniversitesi'nde Profesör olarak görevine devam etmiştir. Ayrıca İbrahim Hakkı Akyol'un, 1 Ekim 1934 tarihi itibarıyla Galatasaray Lisesi Coğrafya Muallimi olarak 30 kuruş ücretle bir yıllık görevlendirmesi bulunmaktadır (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un Galatasaray Lisesi'ne görevlendirilmesi ile ilgili evrak. Kaynak: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dosyası, "İbrahim Hakkı Akyol", 4102-0 numaralı dosya.

⁶1934 tarihinde bilgilerini yazmış olduğu sicil kağıdında yer alan "Çocuklarının adedi, yaşları, vazifede veya evli bulunanların adedi" sorusuna "17 yaşında bir kızım ve 7 yaşında bir oğlum var" cevabı olmuştur. Ancak dosyanın devamında yer alan belgelerden nüfus memurluğu kayıtlarında kesin doğum tarihlerinin Suzan Akyol'un 24 Kanun-ı sâni 1330 ve Altan Akyol'un 27 Temmuz 1341 olduğu yazılmıştır.

⁷1933-1942 yılları arasında Edebiyat Fakültesi, Zeynep Hanım Konağında (Vezneciler) iken bahar 1942 yılında geçirdiği yangın sonrasında Fakülte tüm bölümleri ile birlikte Dolmabahçe'de bulunan Münire Sultan Sarayına taşınmıştır. Bu sebeple İbrahim Hakkı Akyol bu binanın kapısında fenalaşmıştı. Fakülte ile birlikte Coğrafya Bölümü de 1952-53 ders yılında Laleli'deki yeni inşa edilen binasında hizmet vermeye devam etmiştir. Bkz. Doğaner, 2002, 4-5.

⁸Vefatı ve sonrası ile ilgili bilgiler "İbrahim Hakkı Akyol'un Vefatı" başlığında yer almaktadır.

Kültür Bakanlığı'ndan gelen 106 sayılı ve 19 Haziran 1936 tarihli kararname ile İbrahim Hakkı Akyol'un terfiat Edebiyat Fakültesi Fiziki Coğrafya Profesörlüğü'nden Ordinaryüs Profesörlüğü'ne

⁹Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un personel dosyasında kendisinin yazmış olduğu bilgi cetvelinde "Orta tedrisat için daha fazla malumat 1352 numaralı sicil kaydında mündericidir." notu mevcuttur. Bu dosya tarafından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde aranmış ancak bulunamamıştır.

¹⁰Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un personel dosyasında saymanlık ile ilgili bir yazışmada 1339'da Fen Fakültesi'nde Nebatât asistanı olduğu dönemde diye bir ifade ile karşılaşılmıştır. Bu konuyla ilgili detaylı bir bilgi ya da açıklama diğer belgelerde karşılaşılmamıştır.

yükseltildiği bildirilmiştir. Ayrıca dönemin başında “Üniversitede terfi eden profesörler” başlığı ile İbrahim Hakkı Akyol’un ordinaryüs profesörlüğe atanması haber edilmiştir. 26 Haziran 1936 tarihli Cumhuriyet gazetesinin ikinci sayfasında yapılan habere göre, Profesör Neşet Ömer, Fuat Köprülü, Dr. Saim Ali’nin milletvekili seçilmeleri ve Edebiyat Fakültesi’nden Ord. Prof. İsmail Hakkı’nın emekli olmasıyla boşalan dört ordinaryüs kadrosuna atananlar arasında, Coğrafya Profesörü İbrahim Hakkı Akyol, Jeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Hâmit Nafiz Pamir, İkinci Hariciye Profesörü Doktor Kemal Atay ve Sinir Hastalıkları Profesörü Hayrullah Diker bulunmaktadır.

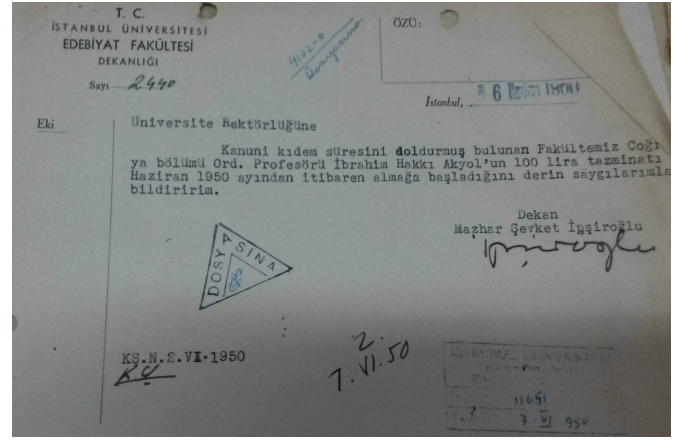
İbrahim Hakkı Akyol’un Ordinaryüs Profesörlüğe yükseltilmesinden sonraki diğer terfileri maaş ve kıdem ile ilgili olmuştur. 22 Nisan 1942’de gelen yazıda, İbrahim Hakkı Akyol’un 2 Şubat 1942’den itibaren terfi ettirildiği ve maaşına 10 lira zam geldiği bildirilmektedir. İbrahim Hakkı Akyol, 29 Temmuz 1944 tarihinde terfi ettirilmiş maaşı 125 lira olmuştur.

28 Mayıs 1947 tarihli İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü’nden Milli Eğitim Bakanlığı’na gönderilen yazıda Fiziki Coğrafya Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol’un kanuni kıdem süresini doldurduğu bu sebeple Profesörler Kurulu’nun kararı ile 29 Temmuz 1944 tarihinde 125 liraya yükseltilem maaşının 31 Mayıs 1947 tarihinden itibaren 4598 Sayılı kanunun 4’üncü maddesi uyarınca 150 liraya yükseltilmesi talebi yapılmıştır. 2 Haziran 1947 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı’ndan gelen Yüksek Öğretim Genel Müdürü Falih Unat imzasını taşıyan yazıda, teklifin kabul edildiği bildirilmektedir. Buna göre Haziran 1947’den itibaren Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol’un maaşı 150 lira olarak yükseltilmiştir¹¹.

3 Mayıs 1950 tarihli Üniversite Rektörlüğü’nden Milli Eğitim Bakanlığı’na gönderilen yazıda kanuni kıdem süresini doldurmuş bulunan Coğrafya Bölümü Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol’un aylığının yükseltilmesi, Profesörler Kurulu’nun 11 Nisan 1950 tarihli toplantı kararı üzerine Edebiyat Fakültesi Dekanlığı’ndan 27 Nisan 1950 tarihli ve 1750 sayılı yazı ile teklif edilmektedir. Yazıda şöyle denilmektedir: “Adı geçen, 150 lira aylığı 31.V.1947 tarihli uygun emriyle almıştır. Yükselme süresini 31.V.1950 tarihinde dolduracaktır. Kadro aylığı 125 liradır. 4598 sayılı kanunun 4’üncü maddesinin son fıkrası uyarınca ayda 100 lira tazminat verilmesine izinlerinizi saygılarımla rica ederim.”. Bu talep 13 Mayıs 1950 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu’nun uygun imzasıyla kabul edilmiştir. 18 Mayıs 1950 tarihinde durum Edebiyat Fakültesi’ne yazı ile bildirilmiştir.

6 Haziran 1950 tarihli Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Mazhar Şevket İpşiroğlu imzasını taşıyan Rektörlüğe arz edilen yazıda Coğrafya Bölümü Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol’un 100 lira tazminatı Haziran 1950 ayından itibaren almaya başladığı bildirilmektedir.

6 Haziran 1950 tarihli 2440 sayılı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin bu yazısı Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol ile ilgili yaşarken yazılmış olan son yazıdır (Fotoğraf 7). 19 Haziran 1950 tarihinde Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol vefat etmiştir. İbrahim Hakkı Akyol, 19 Haziran 1950 tarihinde vefatına kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Kürsüsü’nde çalışmaya devam etmiştir.

Fotoğraf 7. 6 Haziran 1950 tarihli ve 2440 sayılı yazı. Kaynak: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dosyası, “İbrahim Hakkı Akyol”, 4102-0 numaralı dosya.

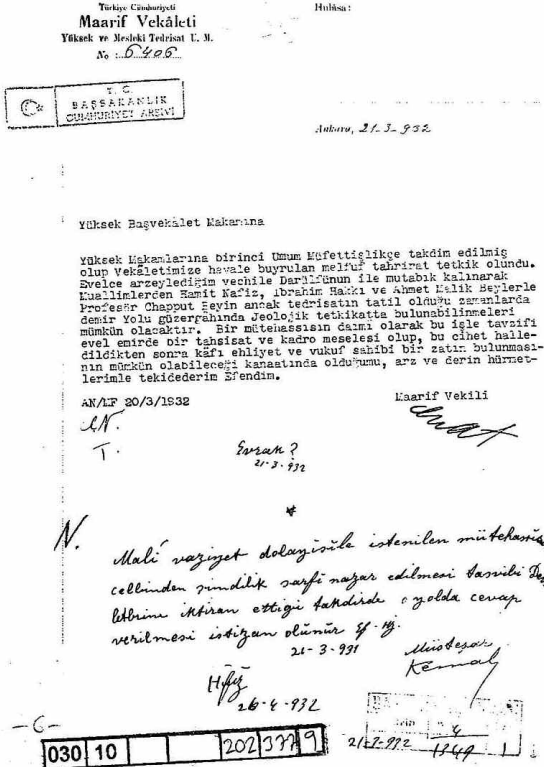
3.2. İbrahim Hakkı Akyol’un Bilimsel Çalışmaları

İbrahim Hakkı Akyol üniversitedeki görevi boyunca çeşitli bilimsel çalışmalarda bulunmuştur. Üniversitenin Darülfünun olduğu yıllarda 1932 yılında İbrahim Hakkı Akyol, yeni yapılmış ve yapılmakta olan demiryollarını incelemek üzere görevlendirilen dört uzmanın içinde yer almıştır. 19 Ocak 1932 tarihinde Diyarbakır Birinci Umumi Müfettişi İbrahim Tali Bey imzalı Başvekil İsmet İnönü’ye gönderilen yazıda, Avrupa’dan gelecek demiryolu mühendisi ya da uzmanının yanında bir de jeolog görevlendirmenin gerekli olduğu, çünkü yeni yapılmış ya da yapılmakta olan demiryolları üzerinde yer yer heyelanların oluştuğu, bu sebeple yol güzergâhı tespitinde mühendisler arasında Tabakatü’l-arz ilmi (yeraltı ilmi, jeoloji)ne vakıf bir uzmanın da olmasının zorunluluğu dile getirilmiştir. Bu yazıya cevap olarak 7 Şubat 1932 tarihinde Maarif Vekâleti tarafından yazılan yazıda Darülfünun Profesörlerinden M. Chaput ile Muallim İbrahim Hakkı, Ahmet Malik ve Hâmit Nafiz beylerin görevlendirildiği ve Darülfünun’un tatil zamanlarında bu tetkikleri yapacakları bildirilmiştir. İbrahim Tali Bey’den gelen diğer bir yazıda bu iş için sadece tatil zamanlarında değil tam zamanlı uzmanların atanması talebi üzerine, Maarif Vekâleti 21 Mart 1932 tarihli yazısında kadrolu uzmanların mali nedenlerden dolayı atanamayacağı, kısa süreli olarak bu denetimin yapılması için Darülfünun ile anlaşma yapıldığı duyurulmuştur (Fotoğraf 8) (BCA., fn.30..10.0,202.377.9).

İbrahim Hakkı Akyol Prof. Chaput ile birlikte jeoloji konusunda da aktif olarak çalışmaktaydı. Ayrıca depremler konusunda da Hâmit Nafiz Bey ile ortak çalışmalarda bulunduğu ve eserler yazdığı bilinmektedir. İbrahim Hakkı Akyol zaman zaman ülke içerisinde yaşanan depremleri yerinde incelemek için çeşitli görevler almıştır. Bunlardan birisi 1934 yılında Datça’da meydana gelen depremi yerinde incelemek üzere görevlendirilmesidir.

11 Haziran 1934 tarihinde Maarif Vekillliği’nden gelen şahsa özel yazıda Muğla vilayeti dahilinde Datça kazasında devam etmekte olan zelzelenin mahallinde tetkiki için Ordinaryüs Profesör M. Chaput’nun profesörleri (Ceylan, 2013) Hâmit Nafiz ve İbrahim Hakkı Beylerin mezkur kazaya hareketlerine Büyük Erkanı Harbiye Reisliği tarafından müsaade edildiği bildirilmektedir. Yazıya ek olarak, ancak yabancılarla yapılacak olan seyahatlerde yabancıların genel halleri göz önünde bulundurularak memnu (yasak) bölgelere yabancıların girmemesi, sadece Türk

¹¹Edebiyat Fakültesinde aynı tarihlerde İbrahim Hakkı Akyol’un durumunda olan Profesör ve Doçentlerin yer aldığı liste şöyledir: Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol, Prof. Hilmi Ziya Ülgen, Prof. Mükrimin Halil Yınanç, Prof. Ali Nihat Tarlan, Prof. Ahmet Caferoğlu, Prof. Mehmet Besim Darkot, Doç. Takiyettin Mengüşoğlu.

Fotoğraf 8. Prof. İbrahim Hakkı Akyol ve diğer uzmanların demiryollarını incelemek üzere görevlendirilmeleri. Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BCA), fn.30..10.0,202.377..9.

Profesörlerin girmesi uyarısında bulunulmuştur.

14 Haziran 1934 tarihli İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından Maarif Vekâletine gönderilen yazıda, Datça kazası tetkik seyahati talimatlarının tetkik heyeti azasından Profesör İbrahim Hakkı Bey'e bildirildiği, 17 Haziran 1934 pazar günü seyahate başlamak üzere İstanbul'dan hareket edecek Datça kazası Tetkik Heyeti'ne bir sivil zabita memurunun görevlendirilmesi talep edilmiştir.

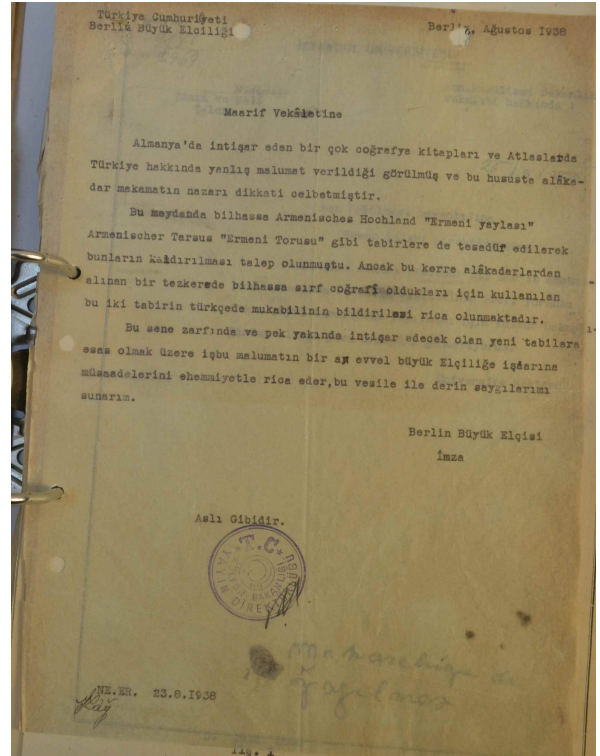
İbrahim Hakkı Akyol'un, resmi görevlendirme ile Türkiye'de yapılan çeşitli imar çalışmalarında uzman olduğu alanlar üzerinde coğrafi incelemelerde bulunup raporlar sunduğu tespit edilmiştir. 29 Temmuz 1935 tarihli İstanbul Vilayeti ve Belediyesi'nden Üniversite'ye gönderilen yazı uyarınca Yalova'da Baltacı ve Millet Çiftlikleri arasındaki sahada incelemelerde bulunan Coğrafya Profesörü İbrahim Hakkı Akyol, 7 Ağustos 1935 tarihinde Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'na 5 sayfalık rapor sunmuştur. 15 Ağustos 1935 tarihinde ilgili raporu Üniversite Rektörlüğü İstanbul Valiliği'ne göndermiştir.

İbrahim Hakkı Akyol sadece yurtdışında değil yurtdışında da bilimsel çalışmalarda bulunmuştur. 26 Ağustos 1937 tarihli yazıda Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve diğer İcra Vekilleri¹² heyetince onaylandığı bilgisi ve İbrahim Hakkı Akyol'un Almanya'ya görevlendirilmesi, bunun için harcırah meblağının tespit edilmesi isteği bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi Fiziki Coğrafya Profesörü İbrahim Hakkı Akyol'un Alman Üniversitelerinde yapacağı tetkik seyahatine karşılık harcırah olarak verilecek 500 liralık dövizin Alman Kliring (B) hesabından verilmesi Maarif Vekilliği'nin teklifi ve Maarif Vekilliği'nin görüşleri sonucu İcra Vekilleri Heyeti tarafından onanmıştır (BCA.,

¹²26.8.1937 tarihli İcra Vekilleri Heyeti: Reisi cumhur Kemal Atatürk, Bş.V.İsmet İnönü, Ad.V.Ş.Saraçoğlu, MMV.K.Özalp, Da.V.Ş.Kaya, Ha.V. Dr. T.R.Aras, Ma.V.V.F.B., MFV.S Arkan, Na.V.A.Çetinkaya, İK.V, C.Bayar, G.I.V. Rana Tarhan, Zr.V.Ş.Kesebir.

fn.30.0.18.01.02.78.75.009). İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü bu kararnameyi 23 Eylül 1937 tarihinde Edebiyat Fakültesi'ne gereğinin yapılması için bildirmiştir.

Almanya'daki çalışmalarının ardından İbrahim Hakkı Akyol, Berlin Büyükelçiliği'nden gelen talep doğrultusunda Üniversite tarafından görevlendirilmiş ve istenilen bir takım coğrafi tabirler üzerinde çalışmıştır (Fotoğraf 9). Şöyle ki; Ağustos 1938 tarihinde Berlin Büyükelçisi tarafından Maarif Vekâleti'ne bir mektup gönderilmiştir. Bu mektupta Almanya'da neşredilen birçok coğrafya kitapları ve atlaslarda Türkiye hakkında yanlış bilgi verildiği ve bazı konuların tespit edildiği bildirilmiştir. Örneğin Armenisches Hochland "Ermeni Yaylası", Armenischer Tarsus "Ermeni Torosu" gibi tabirlere tesadüf edilmiş ve bunların kaldırılması talep edilmiştir. Gelen cevapta bunların coğrafi terim olduğu, o halde bu iki tabirin Türkçe karşılığının bildirilmesi istenmiştir. Bu sebeple Almanya'da yeni ders döneminde basılacak olan eserlere yetişmek üzere bu gibi tabirlerin Türkçe karşılıklarının bir an önce Berlin Büyükelçiliği'ne gönderilmesi talep edilmektedir. Kültür Bakanlığı bu yazıyı İstanbul Üniversitesi'ne göndermiş ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Ordinaryüs Profesörü İbrahim Hakkı Akyol istenilen karşılıkları hazırlayarak, Kültür Bakanlığı vasıtasıyla Büyükelçiliğe göndermiştir¹³.

Fotoğraf 9. Berlin Büyükelçiliği'nden gönderilen resmi yazı. Kaynak:İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dosyası, "İbrahim Hakkı Akyol", 4102-0 numaralı dosya.

Ağustos 1938 tarihinde İstanbul Üniversitesi eski profesörlerinden olup o tarihte Fransa'da Dijon Üniversitesi'nde bulunan Prof. Chaput'un ilmi başkanlığında İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü Profesör ve Doçentlerinden oluşan bir heyetin Ağustos'un 20'sine doğru Malatya, Adıyaman, Behisni (Besni), Pervari, Pazarcık ve Maraş havalisinde bir inceleme seyahati

¹³8 Eylül 1938 tarihli İbrahim Hakkı Akyol tarafından hazırlanan yazı B=3 Dekanlık 1722 no'lu kayıt olarak dosyasında belirtilmektedir. Ancak hazırlayıp ilgili mercie gönderilen yazı dosyada bulunmamaktadır. Dosyada belirtilen numara ile Edebiyat Fakültesi'nde tarafından araştırma yapılmış olup belgeye ulaşılamamıştır. Bunun nedeni Edebiyat Fakültesi'nin bulunduğu Zeynep Hanım Konağı'nın 1942 yılında bir yangın geçirmesi sonucu bazı evrakların bir sırada yanmış olabileceği kanısırıdır.

için izin talebi Maarif Vekâletine gönderilmiştir. Bunun üzerine Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya imzasını taşıyan 6 Ağustos 1938 tarihli yazıda, yabancı uzmanların askeri tesisat ve garnizonlara ve yasak mıntıklara girmemek, kanuni hükümlere uymak koşulu ile Maarif Vekâleti ve Genel Kurmay Başkanlığı'ndan belirtilen inceleme seyahatine onay verildiği görülmektedir (Fotoğraf 10) (BCA., fn.30..10.0.0,200.369..9).

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü

239

6. VIII. 1938
Prof. Dr. Çaput'un
tetkik seyahati H.

Şube : 4
Hesap :
Umumi : 39736

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Başvekâlet Yüksek Makamına

I - İstanbul Üniversitesi eski Profesörlerinden olup şimdi Fransa'da Dijon Üniversitesinde bulunan Profesör Çaput'un ilmi başkanlığı altında İstanbul Üniversitesi Coğrafya Profesör ve Doçentlerinden müteşkil bir heyet'in Ağustos 20.sine doğru Malatya, Adıyaman, Bihisni Pervari, pazarcık ve Maraş hevalisinde bir tetkik seyahati yapacaklarından müsaade edilmesi Maarif Vekâletinin işlerinden anlaşılmalıdır.

Anılan yabancıların askeri tesisat ve garnizonlara girmemek ve memnu mntakalar kanununu ihkâmına riayet etmek şartıyla sözü geçen yerlerde tetkikat yapmasında Vekâletimizce idari bakımdan mahzur görülmediğinden ilgili Vize İyayetlere gereken tebliğat yapılmıştır .

Keyfiyeti asyularım ile arz ederim .

2 - Başvekâlet ,23/7/1938 gün Yüksek Öğretim Genel Direktörlüğü ifadeli 4/2751 sayılı yazıya karşılık Maarif Vekâletine ve Genelkurmay Başkanlığına yazılmıştır .

Dahiliye Vekili
S. Kaya
6-8-1938

030 10 260 365 5

Kararlık yazılarak BİTİYE akl altında mevzuatı edin ve seyrine yazılmas.

Fotoğraf 10. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden. Kaynak: BCA., fn.30..10.0.0,200.369..9.

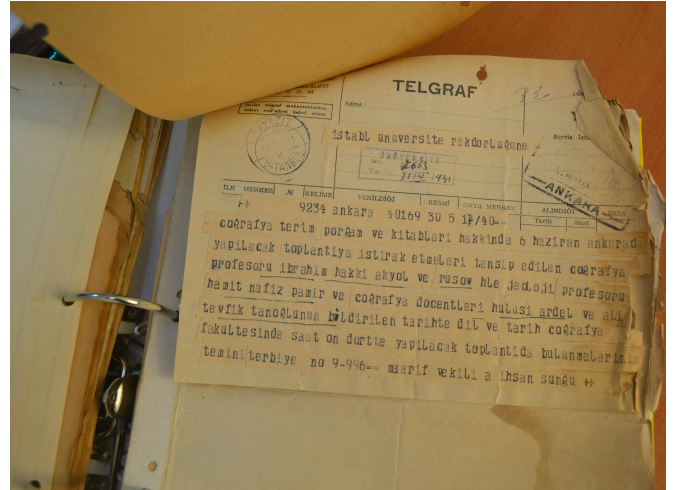
İbrahim Hakkı Akyol deprem konusundaki çalışmalarına 1940 yılı içerisinde de devam etmiştir. Maarif Vekillliği Yüksek Öğretim Genel Direktörlüğü'nden 14 Haziran 1940 tarihli Maarif Vekili adına İhsan Sungu imzasını taşıyan yazıda, Zelzele mıntkasına ait 1/100.000 ölçekli haritadan 16 paftanın üniversiteye gönderildiği Nafia Nezareti'nden bildirilmiş olup, Coğrafya Enstitüsü'nce haritalar üzerinde gereken tetkikler yapıldıktan sonra mahalline iade edilmesi uyarısı yapılmıştır. Belirtilen bu haritalar zelzele mıntkasında yaptığı araştırmaları tamamlamak amacıyla Mühendis Fikri Alpay'ın vasıtasıyla Nafia Vekâletine verilmiş, 1/100.000 ölçekli iki takımdan ibaret paftalar, 8 Mayıs 1940 tarihinde, geçici olarak Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'a gönderilmiştir.

Türkiye'nin ilk ve büyük üniversitesinde görevli olmanın sorumluluğunu her an üzerinde taşıyan İbrahim Hakkı Akyol, ülke içerisinde yapılması planlanan bilimsel etkinliklerde yer almıştır. 15 Şubat 1941 tarihini taşıyan Rektörlüğün Tedris İşleri Müdürlüğü'nden gelen davet yazısında, "Maarif Vekâleti'nin, Milli Şef'in adına bir ansiklopedi çıkarma kararı üzerine Üniversite'den bu konuda ilmî neşriyatta bulunması faydalı görüldüğünden 17 Şubat 1941 pazartesi günü saat 10.30'da Rektörlükte yapılacak toplantıya Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol da davet edilmiştir. Üniversite Rektörlüğü tarafından bu ansiklopedi¹⁴

¹⁴Bu ansiklopedi İnönü Ansiklopedisi olup, Cumhuriyet döneminde devlet tarafından çıkarılan ilk telif ansiklopedidir. 1-5 Mayıs 1939 Neşriyat Kongresi'nde temelleri atılan,

(Ülkü, 1943; Ülker,2012) için ilmi bir heyetin hazırlık yapması istenmiştir.

31 Mayıs 1941 tarihinde Coğrafya- Terim programı ve kitapları hakkında 6 Haziran 1941 saat 14.00'de Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde yapılacak toplantıya, Edebiyat Fakültesi'nden Coğrafya Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol, Ord. Prof. Rüstow Doçent Hulûsi Ardel ve Ali Tevfik Tanoğlu görevlendirilmiştir. Fen Fakültesi'nden Jeoloji Profesörü Hâmit Nafiz Pamir'in de görevlendirildiği bilgisi Maarif Vekili adına İhsan Sungu tarafından gönderilen telgrafla bildirilmiştir (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 11. Görevlendirme bilgilerinin olduğu telgraf. Kaynak:İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dosyası, "İbrahim Hakkı Akyol", 4102-0 numaralı dosya.

Nisan 1942 tarihini taşıyan Üniversite'den Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'na gönderilen yazıda Maarif Vekillliği tarafından Coğrafya konularını incelemek üzere 5 gün müddetle Ankara'da bulunmak üzere Prof. İbrahim Hakkı Akyol ve Prof. Besim Darkot'un görevlendirilmeleri talep edilmektedir.

Türkiye'de üst üste yaşanan ve büyük kayıplara sebep olan depremler hakkında halkı bilinçlendirmek adına dönemin Milli Eğitim Bakanlığı bir takım girişimlerde bulunmuşlardı. Örneğin, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel imzalı 22 Haziran 1943 tarihinde İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne gönderilen yazıda deprem konusunda bir broşür hazırlanması talep edilmekteydi. Yazıda ülkemizin deprem bölgesinde yer almasından dolayı ilkokullardan başlamak üzere bütün tahsil derecelerindeki öğrencilere ve halka bu konuda bilgi vermek ve onları depreme karşı bilinçlendirmek gerektiği belirtilmekteydi (Fotoğraf 12).

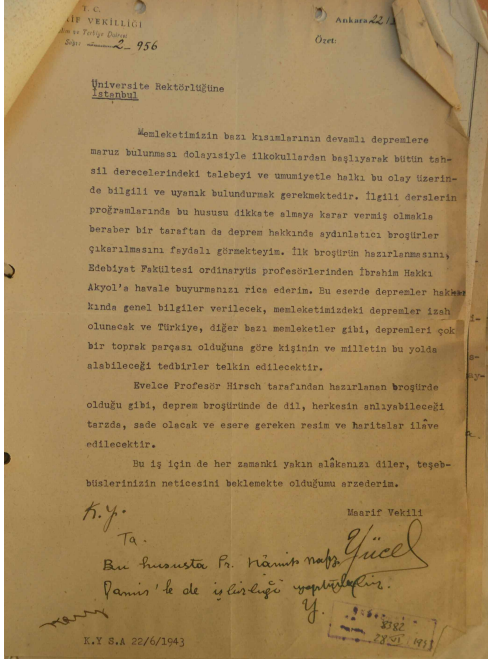
Maarif Vekâleti'nden gönderilen yazıda üzerinde durulan esaslar şunlardı: Bu konuda ilk broşürü Edebiyat Fakültesi Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol hazırlamalıdır. Bu broşürde depremler hakkında genel bilgi verilmesi, ülkemizdeki depremlerin anlatılması esastır. Türkiye, diğer ülkelerdeki gibi depremleri çok olan bir toprak parçasında olduğundan bireysel ve devlet politikası olarak önlemlerin ne olabileceği üzerinde durulmalıdır. Prof. Hirsch tarafından daha önce hazırlanan broşürde olduğu gibi dil, herkesin anlayabileceği tarzda sade olmalı ve esere gerekli resim ve haritalar ilave edilmelidir.

İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü bu talebi İbrahim Hakkı Akyol'a bildirmişler, ayrıca Maarif Vekillliği'nin talebi olmamasına rağmen,

1941'de planlanan İnönü Ansiklopedisi birinci cilt, birinci fasıkül Cumhuriyetin yirminci yıldönümünde çıkmıştır.

men konuyu Prof. Hâmit Nafiz'e de açmışlardır¹⁵ (Ketin, 1966). 28 Haziran 1943 tarihli Üniversite Rektörlüğü'nden Maarif Vekâleti'ne giden yazıda Prof. İbrahim Hakkı Akyol ve Hâmit Nafiz Pamir ile görüşüldüğünü, görevi İbrahim Hakkı Akyol'un üstlendiğini ve Temmuz'un 15'ine kadar eseri yetiştirmeyi vadettiğini bildirmişlerdir.

Fotoğraf 12. Maarif Vekili Hasan Âli Yücel imzalı resmi yazı. dosya. Kaynak:İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dosyası, "İbrahim Hakkı Akyol", 4102-0 numaralı dosya.

22 Şubat 1943 tarihinde Üniversite Rektörlüğü'nden, Edebiyat Fakültesi'ne gönderilen yazıda zelzele mıntkalarında yapılan incelemelerin sonuçlarını ve alınacak önlemleri konuşmak üzere Ankara'da toplanacak komisyonda bulunmak üzere Fiziki Coğrafya Ord. Profesörü İbrahim Hakkı Akyol'un Maarif Vekâleti'nden görevlendirildiği bildirilmektedir. İbrahim Hakkı Akyol'un Ankara'da Nafia Vekilliği'nden depremlerle ilgili birimlerle görüşmeler yapması, konuyla ilgili bilgiler alması istenmiştir. 19 Şubat 1943 tarihli Maarif Vekili Hasan Âli Yücel imzasını taşıyan belgede sömestre tatili başında Ankara'ya gelerek Nafia Vekâleti'nin ilgili makamlarıyla temaslarda bulunmaları gerekliliğinin, Jeoloji Kürsüsü'nden Ord. Prof. Hâmit Nafiz Pamir ile Fiziki Coğrafya Kürsüsü'nden Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'a bildirilmesi talep edilmektedir.

İbrahim Hakkı Akyol, coğrafya biliminde teknik ve inceleme gezilerine önem vermektedir. Çoğu zaman ders mahiyetinde düzenlediği gezilerinde sadece öğrencileri değil meslektaşları da yer almıştı. 24 Ağustos 1944 tarihli Üniversite Rektörlüğü'nden Maarif Vekâleti'ne gönderilen görevlendirme talep yazısında, Coğrafya Enstitüsü Profesörlerinden Prof. İbrahim Hakkı Akyol, Prof. Besim Darkot ve Prof. Tevfik Tanoğlu'nun Eylül ayı başlarında Marmara ve Ege Bölgeleri'nde bilimsel incelemelerde bulunmaları ve bu gezi için şimdilik her profesöre 250 lira oranında avans verilmesi talebi iletilmiştir. Maarif Vekâleti'nden

10 Ekim 1944 tarihinde gönderilen Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in imzasını taşıyan yazıda Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Profesörlerinden İbrahim Hakkı Akyol ve Tevfik Tanoğlu'nun Marmara ve Ege Bölgeleri'nden bilimsel incelemelerde bulunmaları, kendilerine üniversite bütçesinden 250'er lira avans verilmesi uygun bulunurken, Prof. Besim Darkot'un idari işleri sebebiyle bu incelemelere katılması uygun görülmemiştir. Üniversite Rektörlüğü bu kararı 14 Ekim 1944 tarihinden ilgili kişilere yazı ile duyurmuştur. İncelemelerde bulunacak Profesörler Heyeti'nin çalışmayı Eylül ayı içinde yapmayı talep etmelerine rağmen cevabının Ekim ayında gönderilmesi oldukça manidardır¹⁶.

20 Ağustos 1945 tarihli Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel imzasını taşıyan yazıda, İzmir'de toplanacak Coğrafya Haftasının¹⁷ orijinal tezle iştirak etmek üzere Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Profesörlerinden İbrahim Hakkı Akyol, Besim Darkot, Ali Tevfik Tanoğlu, Ahmet Hulûsi Ardel ve Asistan Sırrı Erinç'in Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bilimsel incelemelerde bulunmaları ve kendilerine yol paraları ile zaruri giderlerine karşılık olmak üzere üniversite bütçesinden 400'er lira avans verilmesi uygun görülmektedir.

Ders uygulaması mahiyetinde bir gezinti, 18-25 Mayıs 1946 tarihleri arasında bir hafta sürecek şekilde Coğrafya Enstitüsü öğrencilerinden 50 kişilik bir grup ile coğrafya zümresinden bütün öğretim heyetinin katılımına açık bir program olarak düşünülmüştü. Bursa'ya yapılacak olan bu gezintinin bir kısım masraflarını karşılamak üzere Coğrafya Enstitüsü Başkanlığı'na acilen 1200 lira avans verilmesini talep eden Coğrafya Enstitüsü başkanı Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol imzalı yazı bulunmaktadır. 8 Mayıs 1946 tarihinde Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'ndan Rektörlüğe giden yazıda Bursa civarında bir hafta süreyle yapılacak inceleme gezisi için gereğinin yapılması Rektörlüğe, 10 Mayıs 1946 tarihinde de Rektörlük'ten Milli Eğitim Bakanlığı'na bildirilmiştir.

22 Mayıs 1946 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınan yazıda, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Başkanı Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un 50 kişilik bir öğrenci grubu ile birlikte bilimsel incelemelerde bulunmak üzere Bursa'ya gitmeleri ve kendilerine yol masrafları ile zaruri giderlerine karşılık olmak üzere Üniversite bütçesinden gerekli avansın verilmesi uygun görülmüştür. 24 Mayıs'ta Rektörlük'ten Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'na uygun yazısı gönderilmiştir.

18-25 Mayıs olarak planlanan bu bilimsel gezinin kabul yazıları 24 Mayıs'ta gelmiştir. Resmi yazışmalara dayanılarak yapılan tespitte gezinin Ağustos ayına ertelendiği görülmektedir. Şöyle ki; Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un 50 kişilik bir öğrenci grubu ile Bursa'ya yapmak istediği inceleme gezisi isteği, Fakülte Yönetim Kurulu'nda incelenerek, bir haftalık süre içinde yapılması Dekan tarafından uygun görüldüğüne dair 27 Mayıs 1946 gün ve 4102/0-11937 sayılı yazı ile gezi talebinin yinelenildiği görülmektedir. Bu yazıya istinaden Mayıs'ta yapılması planlanan gezinin Ağustos ayına ertelendiği tespit edilmektedir. 8 Ağustos 1946 tarihli Rektörlük Yazısı ile de bilimsel incelemelerde bulunmak üzere bir hafta süre ile Bursa'da bulunmak üzere görevlendirmeleri uygun görülmüştür.

¹⁶24 Ağustos'ta gönderilen yazı 10 Ekim'de cevaplanıyor.

¹⁷Coğrafya Haftası, Meslek Haftası ve Türk Coğrafya Kurumu ile ilgili bilgiler "Türk Coğrafya Kurumu'nun Oluşumu ve Çalışmaları Sürecinde İbrahim Hakkı Akyol" başlığında yer almaktadır.

¹⁵İbrahim Hakkı Akyol, Hâmit Nafiz Pamir ile birlikte «30-31 Mart 1928 tarihindeki Tepeköy-Torbalı-İzmir zelzelesi» hakkında Darülfünun Eminliği (Rektörlüğü'ne verdikleri rapor deprem konusunda yaptıkları çalışmalardan biridir. Mahallinde yapılan jeolojik-makrosismik tetkikatı aksettiren bu eser o zamanki Jeoloji Enstitüsü'nün 1 numaralı neşriyatı olarak, 1929 da yayınlanmıştır. Eserde deprem olayı ve tesirleri detaylı olarak belirtilmiş ve zelzele sahasının jeolojik özelliği ile Batı Anadolu'nun tektonik durumu hakkında geniş bilgi verilmiştir. Ayrıca bir isoseist haritası ile Batı Anadolu'nun küçük ölçekli bir tektonik haritası da esere eklenmiştir.

Ankara Cebeci'de 5 Temmuz 1948 pazartesi günü Harta¹⁸ Genel Müdürlüğü'nde toplanacak olan Kurul toplantısına Coğrafya Zümresi Başkanı Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol davet edilmiş, ancak İbrahim Hakkı Akyol aynı tarihteki doçentlik sınavlarından dolayı bu toplantıya katılmayacağını bildirmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Mazhar Şevket İpşiroğlu imzasını taşıyan mazeret dilekçesi Rektörlüğe sunulmuştur.

İbrahim Hakkı Akyol, uluslararası çeşitli toplantılarda hem Türkiye'yi hem de bağlı bulunduğu kurumları temsil etmiştir. Lizbon'da düzenlenen 16'ncı Uluslararası Coğrafya Kongresi bunlardan biridir. Eylül 1948'de Lizbon'da düzenlenecek "Uluslararası Coğrafya Kongresi"ne İstanbul Üniversitesi'ni temsilen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un görevlendirildiği ve Üniversite Rektörlüğü'nden Dışişleri Bakanlığı'na yazılan 13 Temmuz 1948 tarihli yazı ile İbrahim Hakkı Akyol adına hususi pasaportun düzenlenmesi talebi yapılmıştır. Ayrıca Maliye Bakanlığı ile de seyahatin masrafları ve gerekli kayıt ücreti¹⁹ konusunda yazışmalar başlamıştır.

28 Temmuz 1948 tarihli Dışişleri Bakanlığı'ndan gönderilen yazıda, İbrahim Hakkı Akyol'un pasaportu düzenlenmiş ve vize işlemleri için Portekiz elçiliğine başvuru işlemleri yapılmıştır. Ancak elçilikten alınan cevapta, Lizbon'da düzenlenecek kongrenin katılımcıların sayısının azlığı dolayısıyla ertelendiği bildirilmiştir. Kongre tarihi belli olunca tekrar müracaatın yapılması konusunda Üniversite Rektörlüğü'ne bilgi gelmiştir.

17 Şubat 1949 tarihli Rektörlük'ten gelen yazıda, 8 Nisan 1949 tarihinde Lizbon'da toplanacak 16'ncı Coğrafya Kongresi'ne Fakülte adına katılacak Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'a verilecek döviz miktarı ve izin süresinin tespiti istenmiştir. Bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile karşılıklı yazışmalar başlatılmıştır. 18 Mart 1949 tarihli Üniversite Rektörlüğü'nden Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen yazıda, İbrahim Hakkı Akyol adına Hususi pasaport düzenlenmesi talebi yapılmıştır. İbrahim Hakkı Akyol'un bu seyahat sırasında İspanya, Fransa, İsviçre ve İtalya'ya da uğrayacağı, bu sebeple kendisinin 26 Mart'ta uçak ile yola çıkma mecburiyetinden dolayı sadece Portekiz vizesi alınarak pasaportunun yetiştirilmesi istenmektedir. Rektörlük, 2 Mart 1949 tarihli yazı ile İbrahim Hakkı Akyol'un bir ay süreyle izinli sayılmasını uygun gördüğünü bildirmiştir. Seyahat masrafları olarak 2700 lira tahsis edilmesi Profesörler kurulunca kabul edilmiş ve bu paranın yarısının dolar yarısının sterlin olarak verilmesi belirtilmiştir. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından 2 Mart 1949 tarihinde İstanbul Kambiyo Müdürlüğü'ne dövizin temini konusunda yazı yazılmıştır.

Cumhuriyet gazetesi 4 Nisan 1949 tarihinde Ankara ve İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden Cemal Alagöz ve İbrahim Hakkı Akyol'un 8 Nisan'da başlayacak olan Uluslararası Coğrafya Kongresi'nde hazır bulunmak üzere 4 Nisan'da Lizbon'da bulduklarını yazmaktadır (Cumhuriyet, 1949).

İbrahim Hakkı Akyol, Lizbon'da düzenlenen 16'ncı Uluslararası Coğrafya Kongresi'nde Türkiye'nin fiziki coğrafyasına ait, "Türkiye'nin Akdeniz bölgesindeki akarsu rejimleri" üzerine ilgi uyandıran bir konferans vermiştir. Ayrıca bu kongre sırasında Türkiye'nin Uluslararası Coğrafya Birliği'ne üye olmasını sağlamıştır (Cumhuriyet, 1950; Ardel, 1952).

3.3. İbrahim Hakkı Akyol'un İdari Görevleri

İbrahim Hakkı Akyol üniversitede çeşitli makamlarda asil ve vekil olarak görevler icra etmiştir. Edebiyat ve Fen Fakültesi Dekan vekillikleri, Edebiyat Fakültesi Dekanlığı ve Ord. Prof. Chaput'un hastalığı sebebiyle ülkesine dönme mecburiyeti karşısında vekil Öğretim Üyeliği dahi yapmıştır. Kronolojik şekilde verdiğimiz idari görevleri, İbrahim Hakkı Akyol'un bilimsel çalışmalarını engellememiştir. Aksi durumlarda İbrahim Hakkı Akyol idari görevinden ayrılmayı tercih etmiştir. Her zaman İbrahim Hakkı Akyol için bilimsel çalışma birinci planda olmuştur.

Dekan Fuat Köprülü 8 Aralık 1934 tarihinde Ankara'ya hareket edeceğinden Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Profesörü İbrahim Hakkı Akyol Dekanlığa vekâlet etmiştir. 23 Aralık 1934 tarihinde Dekan Fuat Köprülü Maarif Vekilliğinin daveti üzerine yeniden Ankara'ya gitmiş ve İbrahim Hakkı Akyol yine vekâlet görevini yapmıştır.

5 Haziran 1935 tarihli Üniversite Rektörlüğü'nden Maarif Vekâleti'ne gönderilen yazıda Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Fuat Köprülü'nün sayıslığa (milletvekilliği) seçilmesinden dolayı işinden ayrılmasıyla boş kalacak Dekanlık makamına ordinaryüs ve profesörler arasında idare kabiliyeti en çok haiz olduğu anlaşılan²⁰ Profesör İbrahim Hakkı'nın tayinini istediklerini bildirmişlerdir. Kültür Bakanı Saffet Arıkan imzalı yazı ile 14 Haziran 1935 tarihinde Prof. İbrahim Hakkı Akyol Edebiyat Fakültesi Dekanlığına vekâleten tayin edilmiştir. İbrahim Hakkı Akyol Edebiyat Fakültesi Vekil Dekanı olarak 17 Haziran 1935 tarihinde görevine başlamıştır.

23 Haziran 1937 tarihinde Dekan vekili olan İbrahim Hakkı Akyol, "İki yıldan fazla bir müddet vekâlet suretiyle ifa etmekte olduğum Edebiyat Fakültesi Dekanlığı vazifesini son derece yorgun ve rahatsız bulunmam yüzünden bırakmak mecburiyetindeyim. Şimdiye kadar yapmakta olduğum bu şerefli vazifeden affımın kabulünü ve keyfiyetin Kültür Bakanlığı Yüksek Makamına arz edilmesini rica eder, derin saygılarımı sunarım" cümlelerinden oluşan istifa mektubunu İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne göndermiştir.

24 Haziran 1937 tarihli Üniversite Rektörlüğü'nden Kültür Bakanlığı'na sunulan yazıda "Bu vekâleti iki yıldan beri iyi yapmak için hariçteki derslerini ve bütün işlerini bırakarak bütün gününü vazifesine hasreden ve fazilet ve dirayetle çalışan Prof. İbrahim Hakkı'nın samimi gözyaşları ile teyit ettiği dilekçesi hakkında gereğinin yapılmasını yüksek tensiplerine arz ederim." şeklinde sevk edilmiştir.

Bu tarihlerde İbrahim Hakkı Akyol'un sağlık problemleri olduğu görülmektedir. Aşırı yorgunluk ve mesai kendisini sağlık açısından yıpratmıştır. 2 Temmuz 1937 tarihli dilekçesinde İbrahim Hakkı Akyol, Ord. Prof. Dr. Frank ve Prof. Fahrettin Kerim Gökay isimli hekimlerin vermiş olduğu raporlar dahilinde, kendisine Avrupa Kaplıcaları'nda tedavi olmak üzere istirahat etmek için üç aylık izin verilmesini talep etmiştir. Tıp Fakültesi Üçüncü Dahili kliniği hekimlerinden Prof. Frank, İbrahim Hakkı için ileri derecede sürmenaj ve hipertansiyonu da mevcut olduğu için iki ay müddetle istirahat ve Avrupa Kaplıcaları'nın birinde tedavi edilmesinin uygun olacağını raporunda belirtmektedir. Aynı tarihli İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Akıl Hastalıkları Serîri-

¹⁸Dönem dilinde yazışmalarda Harita "Harta" diye geçmektedir.

¹⁹270 Escuto (yaklaşık 30 TL)nin kayıt ücreti olarak Secretariat du Conres Internatioanal de Geographie, Centro de Estudos Geograpacos'a gönderilmesi gerekmektedir.

²⁰Bu tanım ve ibare İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından yazılan resmi yazıdaki ifadedir.

yâti²¹ bölümünde Prof. Fahrettin Kerim de sürmenaj, reflexlerde katlaşma ve hipertansiyon rahatsızlıkları ile en az üç ay istirahate ihtiyacı olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine İbrahim Hakkı Akyol'a 3 Temmuz 1937 tarihinden geçerli olmak üzere üç ay rahatsızlığı nedeniyle izin verilmiştir.

İzinli olduğu süre içerisinde Almanya'da bulunan İbrahim Hakkı Akyol çalışmalarına ara vermemiştir. 1937 ve 1938 yıllarında idari görevlerin ve bazen de vekil olarak görevlendirmelerinin devam ettiğini tespit etmekteyiz. Fen Fakültesi Dekanı Ali Yar dönüncüye kadar Fen Fakültesi İşlerine, Dekan Vekili sıfatı ile 20 Haziran 1938 tarihinde Rektörlük tarafından görevlendirilmiştir. Yine aynı tarihte Profesör Kerim Erim'in Köln Üniversitesi'nin 550 inci yıldönümünde İstanbul Üniversitesi'ni temsil etmek üzere izinli olması, Hâmit Nafiz Pamir'in de Ankara'ya gitmiş olmasından dolayı Dekanlık Vekâleti'nin Coğrafya Ordinarius Profesör İbrahim Hakkı Akyol tarafından yapılması uygun görülmüştür. 22 Haziran 1938 tarihli T.C. Kültür Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Direktörlüğü'nden gelen yazıda Fen Fakültesi Dekanı Prof. Ali Yar'ın izni sebebiyle Dekanlık Vekâletine Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un görevlendirilmesi kabul edilmiştir.

29 Mayıs 1946 tarihli Üniversite Rektörlüğünden gelen yazı ile bakım ve dinlenmeye muhtaç olan Dekan Ord. Prof. Hâmit Ongunsu'nun yokluğunda Dekanlık işlerini Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un yürüteceğine dair Milli Eğitim Bakanlığı²²ndan gönderilen yazı mevcuttur.

3.4. Üniversite Reformu ile Yapılan Bazı Değişiklikler ve İbrahim Hakkı Akyol

1933 yılında Üniversite'de yapılan yenilikler bazen kısa vadeli bazen de uzun vadeli değişikliklere sebep olmuştu. İstanbul Üniversite kurulduğunda İbrahim Hakkı Akyol, kadrosu Darülfünun'dan Üniversite'ye geçirilen Öğretim Üyeleri arasında bulunmaktaydı. Bir takım yeniliklere sahne olan İstanbul Üniversitesi'nde özellikle Coğrafya Kürsüsü'nde ilklerle İbrahim Hakkı Akyol döneminde tanışıldı. İbrahim Hakkı Akyol İstanbul Üniversitesi'nin bütününde oluşan yenilikçi kadronun da içinde yer almıştı.

İbrahim Hakkı Akyol İstanbul Üniversitesi'nde oluşacak yeni kadrolarda atama jürilerinde bulunmaktaydı. 18 Nisan 1938 tarihinde İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından kendisine Üniversite ve yüksek tahsil gençliği için 1937 ders yılı içinde başkanlığında tercümesi uhdelere verilen Doçentlerle birlikte 19 Nisan salı günü saat 16.00'de Rektörlüğe buyurmalarını isteyen bir davet yazısı gönderilmiştir.

27 Eylül 1938 tarihinde şahsına gönderilen yazıda, 17 Ekim 1938 tarihinde yapılacak Doçentlik sınavlarında yabancı dil jürisine seçtikleri bildirilmektedir. Jüri Edebiyat Fakültesi'nden Prof. İbrahim Hakkı Akyol, Hukuk Fakültesi'nden Prof. Tahir Tamer, İktisat Fakültesi'nden Prof. Ömer Celâl Sarç, Tıp Fakültesi'nden Doçent Nebil Bilhan, Fen Fakültesi'nden Orhan Alisbah olarak belirlenmiştir. Yazıda, 17 Ekim 1938 saat 15.00'de Rektörlükte bulunulması bildirilmektedir.

30 Mart 1939 tarihinde Prof. İbrahim Hakkı Akyol Fakültelerin kitap durumunu gösteren listeler üzerinde incelemede bulunmak üzere inceleme heyetine²³ seçildiğinden 3 Nisan 1939 pazartesi günü saat 17'de Rektörlükte toplanmak üzere davet edilmiştir.

22 Aralık 1939 tarihli İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'nden Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un şahsına gelen yazıda Profesörlük atamalarında sınav usulünün getirildiği bildirilmektedir. Şöyle ki;

"Sayın Profesör,

Üniversitenin kurulduğu tarihten bu güne kadar on üç doçente profesörlük titri verilmiştir. Bunlardan onunun profesörlüğü üniversite talimatının neşriden sonradır. Üniversite talimatından doçente profesör titri verebilmek için aranan vasıflar 39 uncu maddede şu suretle yazılmıştır. 'Doçentin profesör olabilmesi için en az yedi sene doçentlikte iyi hizmet etmiş olması, dersleriyle, umumî çalışmaları ile ve ilmî araştırmaları ile ve neşriyatı ile üniversitenin dikkate değer muvaffakiyetli bir unsuru olduğunu göstermiş bulunması lazımdır'. Bu güne kadar bu istenilen şartlar profesörü tarafından teklif edildiği şekilde, onun kefilliği ile teamül yoluyla olmaktadır. Her hangi kurulun bir komisyona yazılı bilgi vermesi istenmiyordu.

Yedinci yılını bitirmekte olan Üniversitede müddetini doldurmak üzere bulunmuş olan doçentlerin sayısı önemli tetkiki icap ettirecek derecededir. Diğer taraftan yedi seneyi doldurup profesör olmak kabiliyetini hâiz olmamış doçentlerin vaziyetinin ne olacağını kestirmek ve arkadan yetişecek daha kabiliyetli elemanlara kürsülere vusûl yollarını temin etmek lüzumlu bulunmaktadır.

Meselenin ehemmiyetini göz önünde bulunduran üniversite heyeti işi bütün etrafı ile tetkik etmek ve Vekâlete teklif edilecek esaslı çareleri tespit eylemek üzere yüksek özünüze Prof. Tahir Taner, Prof. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Kerim Erim ve Prof. Neumark²⁴'tan mürrekkep bir komitenin teşkil olmasına karar vermiştir.

2 inci kânununun (Kasım) 26'ncı salı günü saat 15.30'da Rektörlük daire-sine teşrif buyurmanızı saygılarımla dilerim".

Bu belgeden 1940 yılı itibarıyla İstanbul Üniversitesi'nde Profesör atamalarında bir düzenlemeye gidildiğini tespit etmekteyiz.

İbrahim Hakkı Akyol Türkiye'de Üniversite tarihinde ilk kez rastlanan yeni bir uygulamaya da şahit olmuştur. İstanbul Üniversitesi'nin 495'inci ders yılı açılışında tüm Öğretim Üyeleri, dönemi için yeni olan özel kıyafetlerle (cüppe) törene katılmışlardır. Senato'nun 1948 yılı içerisinde aldığı karar ile çeşitli fakülteler için kaftan üzerine konulacak değişik renklerden oluşan özel kıyafetler, yani cüppeler tespit edilmiştir. Edebiyat Fakültesi için seçilen renk turuncudur (Cumhuriyet, 1948). 1948-49 ders yılı açılışı 1 Kasım pazartesi günü saat 10.00'da Fen Fakültesi Konferans Salonu'nda Rektör Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar tarafından açılmıştır. Dönemin gazetesi bu açılışı birinci sayfasında büyük puntolarla "Üniversitenin 495'inci Ders Yılı Başlıyor" manşeti ile vermiş ve «Üniversite tarihinde ilk defa olarak törene yeni kabul edilen hususi kıyafetler ile katılmışlardır.» cümlesini yazmıştır (Cumhuriyet, 1948). Dönemi için yeni olan bu uygulamaya İbrahim Hakkı Akyol da katılmıştır.

²¹Serfiyât Osmanlı Türkçesi'nde "Poliklinik" anlamında kullanılmaktadır.

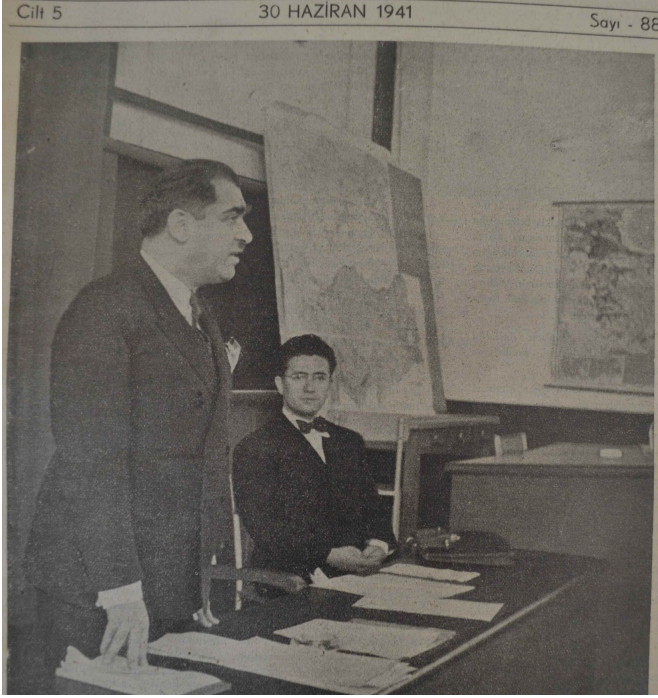
²² Çalışmamız sırasında belgelerin diline sadık kaldığımızdan Milli Eğitim Bakanlığı'nı karşılayan Maarif Vekâleti, Kültür Bakanlığı, Maarif Vekilliği isimleri kullanılmıştır. Çalışmamızı kapsayan sürede üniversiteler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı'nı karşılayan isimler 1923-1935 yılları arasında "Maarif Vekâleti", 1935-1941 yılları arasında "Kültür Bakanlığı", 1941-1946 yılları arasında "Maarif Vekilliği", 1946-1950 yılları arasında "Milli Eğitim Bakanlığı" olarak karşımıza çıkmaktadır.

²³İnceleme Heyeti: Prof. Ömer Celâl Sarç, Prof. İbrahim Hakkı Akyol, Prof. Fahir Yeniçay, Doçent Dr. Sadi İrmak, Doçent Yavuz Abadan

²⁴Ord. Prof. Fritz Neumark: 1936-1952 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde görev yapmıştır.

4. Türk Coğrafya Kurumu'nun Oluşumu ve Çalışmaları Sürecinde İbrahim Hakkı Akyol

Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulmasına geçmeden önce, Kurum'un ortaya çıkmasını sağlayan Birinci Coğrafya Kongresi'nden bahsetmek gerekmektedir. Birinci Coğrafya Kongresi (Fotoğraf 13) Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in teşvikleriyle 6-21 Haziran 1941 yılında Ankara'da toplanmıştı (T.C. Maarif Vekâleti Raporlar, 1941; Ertek, 2011; Avcı, 2011).

Fotoğraf 13. Maarif Vekili Hasan Âli Yücel Birinci Coğrafya Kongresi'ni açarken. Kaynak: İlköğretim, Sayı:88, Cilt:5, 30 Haziran 1941.

Hasan Âli Yücel, Coğrafya biliminde “Türk vatanının canlı ve cansız varlıklarının incelenmesi esas amaç edinilmelidir” diyordu (T.C. Maarif Vekâleti Raporlar, 1941).

6 Haziran 1941 cuma günü saat 14.00'de Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in açılış konuşmasıyla kongre başlamıştı (İlköğretim,1941). Kongrede konuşulacak konular programda şu şekilde belirtilmekteydi:

- Müfredat programları,
- Coğrafya terimleri ve coğrafi isimlerin yazılması,
- Coğrafya ders kitapları,
- Türkiye coğrafyasının ana hatları ve yerlerin adlandırılması (T.C. Maarif Vekâleti Raporlar, 1941).

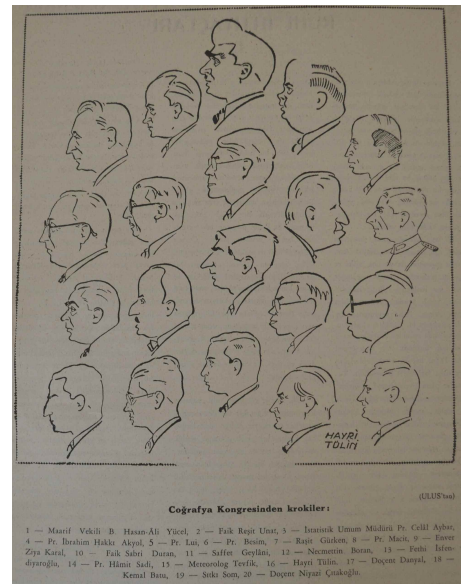
Bu konu başlıklarına göre çeşitli komisyonlar kurulmuştu. İbrahim Hakkı Akyol kurulan bu komisyonlardan Terim komisyonu ve Türkiye Coğrafyası komisyonlarında yer almaktaydı (T.C. Maarif Vekâleti Raporlar, 1941). Kongre süresince kurulan komisyonlar oldukça tartışmalı geçen oturumlara sahne olmuştu. Terim komisyonunda yer alan İbrahim Hakkı Akyol ülke ve şehir isimlerinde ismin sonuna (...stan) değil (ya) ilave edilerek sonlandırılmasını teklif etmişti. Örneğin Bulgaristan, Hırvatistan yerine Bulgarya, Hırvatya gibi. Bu tartışmalara Besim Darkot'ta dahil olmuş ve çeşitli fikirler öne sürülmüştü (T.C. Maarif Vekâleti Raporlar, 1941). Nitekim konuyla ilgili olarak daha sonraki süreçte Hasan Âli Yücel'in direktifleriyle İbrahim Hakkı Akyol tarafından Coğrafya Terimleri kitabı yazılması istenmiştir. Türk Coğrafya Kurumu'nun 1944 faaliyet raporunda bu husus dile getirilmiştir. Raporda “hazırlanması için 22 Nisan 1942 tarihinde Prof. Akyol'dan rica edilen İzahlı Terim Lügati çalışmasının sonuçları beklenmektedir” notu yazılıdır (Ertek ve Özbakan, 2012). İbrahim Hakkı Akyol, 1948 yılında Bilgi dergisinde “Coğrafya Terimlerine Dair” başlıklı bir makale yayınlamıştır (Akyol, 1948).

Birinci Coğrafya Kongresi'nde, İbrahim Hakkı Akyol'un da içinde bulunduğu Türkiye Coğrafyası komisyonu tarafından “Türkiye'nin Bölgeleri Hakkında” bir rapor hazırlanmıştı (T.C. Maarif Vekâleti Raporlar, 1941). Kongreye katılanlar (Fotoğraf 14) kongrenin sonunda komisyonların tartıştıkları konular üzerinde çeşitli muhtralar vermişlerdi. Kongrede İbrahim Hakkı Akyol “Coğrafya Terimleri Hakkında” muhtıra vermişti (T.C. Maarif Vekâleti Raporlar, 1941).

Türk Coğrafya Kurumu, dönemin Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in direktifleri ve başkanlığında toplanan Birinci Coğrafya Kongresinde 6-21 Haziran 1941'de fiilen, 12 Mart 1942'de resmen kurulmuştur (Akyol, 1943c) (Fotoğraf 15). Kurumun 1942-1950 tarihleri arasında başkanları Milli Eğitim Bakanlarıydı (Ertek ve Özbakan, 2012). Türk Coğrafya Kurumu kuruluşundan

Fotoğraf 14. Birinci Coğrafya Kongresine katılanlar. Kaynak: İlköğretim, Sayı:88, Cilt:5, 30 Haziran 1941.

itibaren tüzüğüne göre kendi imkânları ile çalışan bir dernek olmuştur²⁵ (Ertek ve Özbakan, 2012).

Fotoğraf 15. Türk Coğrafya Kurumu Genel Kurul Üyeleri (30 Mart 1942). Y. Doç. Dr. Ahmet Ertek'in arşivinden.

12 Mart 1942 tarihli belgede, Türk Coğrafya Kurumu'nun Türkiye'de coğrafyanın ve diğer yer ve beşer ilimlerinin gelişmesine ve ilerleyişine çalışmak, Türkiye'nin ve cihan coğrafyasının ilmi metotlarını incelemek gayesiyle kurulduğu belirtilmektedir (Ertek ve Özbakan, 2012).

Aynı belgede kurucu ve idare heyeti olarak, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, İbrahim Hakkı Akyol (İstanbul Üniversitesi Fiziki Coğrafya Profesörü), Cemal Alagöz (Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doçenti), Macit Arda (Galatasaray Lisesi Coğrafya Öğretmeni)'nin isimleri yer almaktadır. Kurum'un merkezi Ankara'dır (Ertek ve Özbakan, 2012).

İbrahim Hakkı Akyol'un vefatına kadar Türk Coğrafya Kurumu çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Kurum'un bu faaliyetlerinde İbrahim Hakkı Akyol çeşitli görevler üstlenmiştir. Türk Coğrafya Kurumu yasasının 9'uncu maddesindeki "Muvakkat hüküm"e göre kurucu üyelerden oniki kişinin muvakkat (geçici) umumi merkez heyetini teşkil edecekleri bildirilmiştir. Geçici Genel Merkez İdare Heyeti arasında İbrahim Hakkı Akyol da bulunmaktadır (Ertek ve Özbakan, 2012).

Türk Coğrafya Kurumu kurucuları arasında yer alan İbrahim Hakkı Akyol, Maarif Vekili Reşat Şemsettin Sırer'in başkanlık ettiği Ankara'da yapılan İkinci Genel Kurul'a 4-8 Ağustos 1947 tarihlerinde katılmıştır (Ertek ve Özbakan, 2012). İkinci Türk Coğrafya Kurumu Genel Kurulu'nda Genel Merkez Kurulu için seçilen üyeler arasında İbrahim Hakkı Akyol bulunmaktadır (Ertek ve Özbakan, 2012). 4-8 Ağustos 1947 tarihinde Ankara'da yapılan İkinci Türk Coğrafya Kongresi'nde İbrahim Hakkı Akyol şu konferansları vermiştir: "Türkiye'nin Termik Özellikleri", "Türkiye Coğrafyasına Umumi Bir Bakış" (Ertek ve Özbakan, 2012).

Türk Coğrafya Kurumu Meslek Haftaları adıyla düzenli olarak her yıl haftalar düzenlemiştir. İbrahim Hakkı Akyol'un vefatına kadar altı adet Meslek Haftası düzenlenmiştir. Şöyle ki; 24-28 Mayıs 1943 Ankara; 11-16 Aralık 1944 Ankara; 19-26 Eylül 1945 İzmir; 5-7 Ağustos 1947 Ankara; 25-28 Mayıs 1948 Ankara; 3-9

Mayıs 1950 İstanbul. İbrahim Hakkı Akyol Coğrafya Meslek Haftaları'nda da çeşitli konferanslar vermiştir. İbrahim Hakkı Akyol tarafından Meslek Haftaları'nda verilen konferanslar sırasıyla şöyledir; Birinci Meslek Haftası: 24-28 Mayıs 1943, Ankara, "Son Yer Depremleri"; İkinci Meslek Haftası: 11-16 Aralık 1944, Ankara, "İstanbul İklimi"; Üçüncü Meslek Haftası: 19-25 Eylül 1945, İzmir, "Batı Anadolu Morfolojisine Toplu Bir Bakış", Dördüncü Meslek Haftası: 19-22 Şubat 1947, Ankara, "Bir Coğrafyacı Gözüyle Ankara Yaylasının Jeomorfojenik Özelliğine Bir Bakış", Beşinci Meslek Haftası: 25-28 Mayıs 1948, Ankara, "Türkiye'de Bazı Klimograf Tipleri ve Coğrafi Neticeleri" (Ertek ve Özbakan, 2012).

Yedinci Meslek Haftası 28-31 Mayıs 1951 tarihinde İstanbul'da yapılmış olup Merhum İbrahim Hakkı Akyol'a ithaf edilmiştir (Ertek ve Özbakan, 2012).

1947 yılında Prof. Cemal Arif Alagöz tarafından İkinci Coğrafya Kongresi öncesindeki Temmuz ayını kapsayan 3 gezili kurs programı hazırlanmış ve Bakanlığa sunulmuştur. Bu programlar İstanbul Üniversitesi'nden Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol, Profesörler Darkot, Tanoğlu ve Ardel tarafından incelenip onaylanmıştır (Ertek ve Özbakan, 2012).

İbrahim Hakkı Akyol Aralık 1949'da yapılan Türk Coğrafya Kongresi'ne katılmıştır. 7 Aralık 1949 tarihinde Üniversite Rektörlüğünden Edebiyat Fakültesi'ne gönderilen yazıda Türk Coğrafya Kurumu'nun 11 Aralık 1949 tarihinde Ankara'da yapacağı toplantıya katılmak isteyen Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol, Prof. Besim Darkot, Prof. Ahmet Hulûsi Ardel ve Prof. Ali Tevfik Tanoğlu'nun izinli sayılmaları kabul edilmiştir.

Türk Coğrafya Kurumu tarafından basılan Türk Coğrafya Dergisi 1943 de yayınlanmaya başlamıştır (Ülkü, 1943). İbrahim Hakkı Akyol'un 1950'ye vefatına kadar, dergi 12 sayı yayınlanmıştır. İbrahim Hakkı Akyol Türk Coğrafya Dergisi'nde birçok konuda yazılar yazmıştır.

Türk Coğrafya Kurumu özetle, Türk coğrafyacılarının bilimsel çalışmalarını desteklemiş, Türkiye'nin büyük merkezlerinde düzenledikleri «Coğrafya Meslek Haftaları» ile modern coğrafya bilgisini yurda yaymış, meslektaşlara birbirleriyle temas etmeleri imkanını hazırlamış ve neşir organı olarak Türk Coğrafya dergisini kurmuştur (Eriç, 1973).

5. İbrahim Hakkı Akyol'un Vefatı

İbrahim Hakkı Akyol, 16 Haziran 1950 tarihinde cuma günü sınavlarını yapmak üzere Fakülte'ye geldiği sırada Fakülte kapısında fenalaşmıştı. Bunun üzerine Prof. Dr. Besim Darkot ve asistanları İbrahim Hakkı Akyol'un yanına gitmişler ve Hocalarını isteği üzerine evine götürmüşlerdi (Cumhuriyet, 1950; Yeni Sabah, 1950; Akşam, 1950). Evinde istirahat eden Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol 19 Haziran 1950²⁶ pazartesi günü kalp krizi geçirerek hayata gözlerini yummuştu.

İbrahim Hakkı Akyol'un ölüm haberi 20 Haziran 1950 tarihli çeşitli gazetelerde birinci sayfada olmak üzere verilmişti (Fotoğraf 16). Gazetelerin iç sayfalarında ise İbrahim Hakkı Akyol'un biyografisi, hizmetleri, çeşitli kurum ve derneklerin cenaze törenine davet ilanları mevcuttur.

²⁵Bu hususu İbrahim Hakkı Akyol'un personel dosyasında Türk Coğrafya Kurumu'ndan Rektörlüğe gönderilen evraklarda da görmekteyiz. Türk Coğrafya Kurumu'nun Yönetim Kurulu toplantılarına katılan İbrahim Hakkı Akyol'un yol masraflarının Kurum'un bütçesinin yetersizliğinden dolayı Üniversite bütçesinden karşılanması talebi Kurum tarafından yapılmaktadır.

²⁶Beyoğlu İlçesi, Taksim Bucağı Nüfus Memurluğunun kaydında ve eşi Mevhibe Akyol'un Rektörlüğe hitaben yazdığı yazıda 19 Haziran 1950 vefat tarihi olarak verilirken, resmi yazışmaların birçoğunda ölüm tarihi 20 Haziran 1950 olarak yazılmaktadır.

Fotoğraf 16. Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un vefat haberini birinci sayfada duyuran gazetelerden birkaçı.

Cumhuriyet gazetesi 20 Haziran 1950 tarihli nüshasında bir fotoğrafının da yer aldığı "Prof. İbrahim Hakkı Akyol vefat etti" başlıklı yazısında, birinci sayfada verdiği haberin devamını dördüncü sayfada verdiği hal-tercümesi ile tamamlamaktadır.

Yeni İstanbul gazetesi 20 Haziran 1950 tarihli nüshasında ikinci sayfasında verdiği "Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'u kaybettik" başlıklı haberinde 25 yıldır İstanbul Üniversitesi hizmet verdiği, çeşitli bilim insanları yetiştirdiği ve 62 yaşındaki vefatının vermiş olduğu derin üzüntüyü gazete satırlarında belirtmektedirler. Haberde, "Cenazesi Şişli Tramvay durağındaki evinden bu sabah kaldırılarak öğle namazı Beyazıt camiiinde kılınacak ve sonra Üniversite merkez binasında tören yapılacaktır. Üniversitemize baş sağlığı, merhuma rahmet dileriz." (Yeni İstanbul, 1950) cümleleriyle tören programı duyurulmaktadır.

Yeni Sabah gazetesi 20 Haziran 1950 tarihli nüshasında birinci sayfasında Prof. İbrahim Hakkı Akyol vefat etti başlığı ile verdiği ve bir fotoğrafını eklediği ölüm haberini "Değerli Coğrafya Hocasının ölümü, ilim muhitinde teessür uyandırdı." cümlesiyle paylaşmaktadır.

Ailesi tarafından gazetelerde verilen ilan ise şöyledir (Cumhuriyet 1950; Yeni Sabah 1950; Yeni İstanbul 1950; Akşam 1950):

"Mevhibe Akyol'un eşi, Suzan ve Teknik Üniversite talebesinden Altan Akyol'un babası, sabık Askeri Müze Müdürü Emekli Albay Şükrü Büttem ve Fen Fakültesi Ordinaryüs Profesörlerinden Ali Yarın²⁷ bacanağı, Galatasaray lisesi öğretmenlerinden Halid Birsanın eniştesi, Edebiyat Fakültesi Ordinaryüs Profesörlerinden İbrahim Hakkı Akyol dün vefat etmiştir. Cenaze namazı bugün (20/6/950 salı) öğle vakti Beyazıt camiiinde kılındıktan sonra Asrî Mezarlıktaki²⁸ ebedi istirahatgâhına tevdi edilecektir. Mevlâ rahmet eylie."

Türk Coğrafya Kurumu Asbaşkanlığından yapılan ilanda şöyle yazılmaktadır (Cumhuriyet, 1950):

"Kurucularımızdan Ordinaryüs Profesör (coğrafyacı) İbrahim Hakkı Akyol vefat etmiştir. Cenazesi 20 Haziran 1950 salı günü öğle namazını müteakip Beyazıt camiiinden kaldırılacaktır. Coğrafyacı arkadaşların hocalarına karşı son hürmet vazifesini ifa için merasimde hazır bulunmaları rica olunur."

²⁷Cumhuriyet gazetesinde basım hatası olarak Ali Yasin bacanağı yazılmıştır. Doğrusu Ali Yarın bacanağı olmalıdır. Gazetede yazıldığı şekline sadık kaldığımız için özel isimlerden sonra ' işaretli kullanılmamıştır.

²⁸Döneminde İstanbul'da "Asrî Mezarlık" olarak isimlendirilen yer bugünkü "Zincirlikuyu Mezarlığı"dır. Asrî Mezarlık 12 Nisan 1937 tarihinde şair Abdülhak Hâmid Tarhan'ın buraya defnedilmesiyle Atatürk tarafından resmi açılışı yapılmıştır. 1959 yılına kadar Asrî Mezarlık adıyla bilinen mezarlık, bu tarihten sonra bulunduğu yerin ismine uygun olarak Zincirlikuyu Mezarlığı ismiyle anılmıştır.

Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'ndan gazeteye verilen ilanda ise şu cümleler yazılıdır (Cumhuriyet 1950; Yeni Sabah 1950; Yeni İstanbul 1950; Akşam 1950):

"Aziz meslektaşımız ordinaryüs Profesör İbrahim Hakkı Akyol 19/6/1950 tarihinde vefat etmiştir. Bugün (20/VI/1950 Salı) öğle namazı Beyazıt camiiinde kılındıktan sonra Merkez binasında merasim yapılacak ve Asrî Mezarlığa defnedilecektir. Bütün meslektaşlarının ve talebelerin son vazifelerini ifa etmek üzere bu törende bulunması rica olunur."

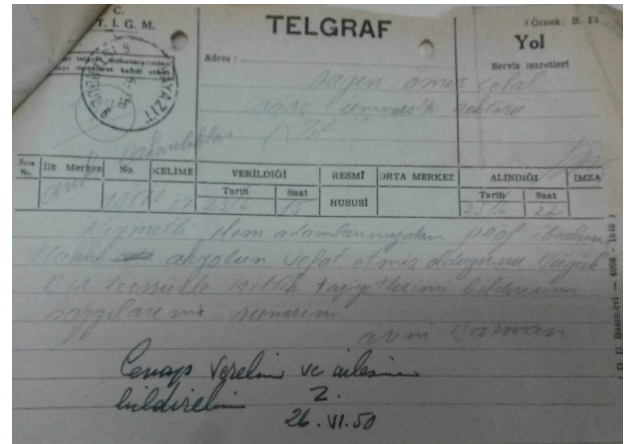
İbrahim Hakkı Akyol'un vefatı üzerine üyesi olduğu İstanbul Muallimler Birliği gazeteye verdiği ilanda şöyle demektedir (Yeni Sabah 1950):

"Birliğimiz âzalarından İstanbul Üniversitesi Coğrafya Profesörü İbrahim Hakkı Akyol, Tanrının Rahmetine kavuşmuştur. Teşkilâtımızın en değerli ve faal âzalarından²⁹ olan merhumun cenazesi bugün öğle namazını müteakip Beyazıt camiiinden kaldırılacaktır. Birliğimize dahil olan İstanbul Muallimler Cemiyeti, Kadıköy Öğretmenler Yardımlaşma Derneği ve İstanbul Muallimler Birliği Üsküdar şubesi âzalarının cenaze merasiminde bulunmaları rica olunur."

İbrahim Hakkı Akyol'un personel dosyasındaki kayıtlardan edinilen bilgiye göre, Babaları vefat ettiğinde oğlu Altan İstanbul Teknik Üniversitesi'nde dördüncü sınıf öğrencisidir. Altan Akyol Ekim 1946'da üniversiteye girmiştir. Kızı eğitimini tamamlamış ve iki çocuğu da evli değildir.

İbrahim Hakkı Akyol'un vefatı ilim camiasında olduğu kadar bağlı bulunduğu devlet kurumlarını da derin üzüntüye sevk etmiştir. Üniversite Rektörlüğü'ne çeşitli mercilerden taziye telgrafları gönderilmiştir. 26 Haziran 1950 tarihli İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Ömer Celâl Sarç imzalı Milli Eğitim Bakanı Avni Başman'a gönderilen resmi yazıda "Kıymetli Profesörlerimizden Akyol'un ölümü münasebetiyle göstermek lütfunda bulunduğunuz ilgiye karşı üniversitemiz ailesi adına sonsuz şükranlarımı saygılarımla sunarım." ifadesi kullanılmaktadır³⁰.

27 Haziran 1950 tarihli Mevhibe Akyol'a yazılan İstanbul Üniversitesi Rektörü imzalı yazı ile Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gelen taziye telgrafı gönderilmiştir (Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gelen taziye telgrafı. Kaynak: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dosyası, "İbrahim Hakkı Akyol", 4102-0 numaralı dosya.

²⁹İbrahim Hakkı Akyol İstanbul Muallimler Birliği'nin bir üyesi olup, Birlik tarafından düzenlenen birçok etkinliğe katılmıştır. Bunlardan birisi de Ekim 1948 tarihinde düzenlenen ve bir hafta süren Dil Kongresi'dir. Oldukça tartışmalı geçen bu kongre Eminönü Halk-evi'nde gerçekleşmiştir. Kongrede İbrahim Hakkı Akyol tarafından "Coğrafya Terimlerine Dair Rapor" sunulmuştur. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Cumhuriyet, 23 Ekim 1948, s.1.

³⁰İbrahim Hakkı Akyol'un personel dosyası.

İbrahim Hakkı Akyol'un personel dosyasında 27 Haziran 1950 tarihinden itibaren eşinin maaş işlemleri için Mevhibe Akyol'un Üniversite Rektörlüğü ile yazışmaları mevcuttur. Rektörlüğün 22 Ağustos 1950 tarihine kadar Sayıştay ile karşılıklı yazışmaları neticesinde 20 Haziran 1950 tarihinde vefat eden İbrahim Hakkı Akyol'un 1/1/1946 tarihine kadar ki fiili hizmetine karşılık olarak 5434 Sayılı kanunun geçici 19'uncu maddesine göre hesaplanıp 20'nci maddesi gereğince T.C. Emekli Sandığı'na ödenecek olan 27.900 liraya ait işlemin tecil olunduğu bildirilmiştir. Maaş tahsiline ait tahkik yapılmış, eşi Mevhibe Akyol, oğlu Altan Akyol ve kızı Suzan Akyol mirasçıları olarak tescil edilmiştir.

22 Eylül 1950 tarihinde T.C. Emekli Sandığı'ndan İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne gönderilen yazı ile 1 Temmuz 1950 tarihinden itibaren 19.6.1950 tarihinde vefat eden İbrahim Hakkı Akyol'un dul ve yetimlerine 554.50 lira aylık bağlandığı bildirilmektedir.

6. İbrahim Hakkı Akyol'un Eserleri

İbrahim Hakkı Akyol, coğrafya, jeomorfoloji (Ertek, 2016) ve jeoloji konularında birçok esere sahiptir. İbrahim Hakkı Akyol sadece coğrafya alanında değil aynı zamanda jeoloji alanında da uzmanlaşmıştır. İbrahim Hakkı Akyol, bir zamanlar coğrafyanın bir alt disiplini olan kartografya yerine kozmografya, morfoloji yerine de jeoloji yapmıştır. Çünkü İbrahim Hakkı Akyol, coğrafyacı ele aldığı herhangi bir meseleyi etraflıca izah edilecek bilgiye sahip olmalıdır tezini savunmuştu (Ardel,1952).

İbrahim Hakkı Akyol coğrafya tanımını yer ve mekân bilimi olarak tanımlamayla coğrafyanın jeoloji ile bütünleştiğini savunmuştur. Bu sebeple İbrahim Hakkı Akyol coğrafya alanındaki uzmanlaşmasına bir dönem jeoloji bilimi ile devam etmiştir. Prof. Chaput ve Hâmit Nafiz Pamir ile birlikte jeoloji alanında çalışmalar yapmıştır. İbrahim Hakkı Akyol'un bir dönem coğrafyadan ziyade jeoloji bilimi ile ilgilenmesi daha sonraki dönemlerde bazı coğrafyacılar tarafından eleştirilmiştir (Erinç, 1973).

İbrahim Hakkı Akyol jeoloji konularında eserler yazmış olup bazı jeoloji toplantılarına da katılmıştır. Örneğin Birinci Jeoloji İlmi toplantısına katılmış ve burada "Bir coğrafyacı gözüyle Ankara yaylasının jeomorfojenik özelliğine bir bakış" başlıklı konferansını vermiştir. İbrahim Hakkı Akyol, toplantının üçüncü günü olan 21 Şubat cuma günü saat 9'da verdiği konferansında, öncelikle Ankara bölgesinde daha önce yapılan çalışmaların tarihçesinden söz etmiştir. Konuşmasının devamında, coğrafyacının bütünleri kavramaya çalıştığını, jeoloğun ise bilhassa yerin yapısı ile, kültürlerin yaşı, fosil gibi hususlarla uğraştığını, yani gözünü yerden kaldırmadığını; coğrafyanın ele aldığı olayları mekân, jeolojinin ise zaman bakımından incelendiğini, morfolojinin her iki bilim mensuplarının ortak çalışma alanı olduğundan bahsetmiştir. Konuşmasını Ankara morfoloji bölgesinin sınırları hakkında geniş bilgiler vererek tamamlamıştır (Alagöz, 1947). 24-27 Şubat tarihleri arasında devam eden Birinci Jeoloji İlmi toplantısında, Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol, Prof. Ahmet Ardel ile birlikte 25 Şubat salı günü saat 11-12 arasında "Armutlu Yarımadası'nda Jeolojik Müşahedeler" başlıklı konuşmayı yapmışlardır. Armutlu Yarımadası Jeolojisi hakkındaki konuşmayı Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol yapmıştır. Konuşmasında İstanbul Coğrafya Enstitüsü Öğretim Üyelerinin Eylül 1946'da bu bölgede Maden Tetkik Arama (M.T.A.) adına araş-

tırmalar yaptıklarını, bu ortak inceleme ve araştırmalarda elde edilen sonuçlara dair bir ön rapor mahiyetinde bunu sunduklarını belirtmiştir. Bölgede daha evvel çalışmış olan Karl von Fritz, W. Penck, Chaput ve Dr. Suat Erk'in çalışmalarından bahsetmiştir (Alagöz, 1947).

İbrahim Hakkı Akyol tespit edebildiğimiz ölçüde kitap, makale, konferans, broşür gibi pek çok alanda eser vermiştir. Genel olarak İbrahim Hakkı Akyol'un eserleri incelendiğinde eserlerini, orta öğretim için yazdığı çeşitli klasik eserler ve üniversite öğrencisi için hazırladığı eserlerle, ilmi mahiyetteki etütler olarak özetlemek mümkündür (Ardel,1952). Bir araya getirdiğimiz eserlerinin listesi tarih sırasına göre şöyledir ³¹:

Kitaplar:

İbrahim Hakkı, Ahmet Müştak, Ahmet Maliki, Geyve Civarında Yılanda Heyelanı, İstanbul 1340.

İbrahim Hakkı, Umûmi Coğrafya: tabii,beşeri,iktisadi, İstanbul 1926.

İbrahim Hakkı, Nebatlar Âlemi: liselerin birinci devreleriyle orta mektepler ve muallim mekteplerinde tedris olunmak üzere Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye dairesince kabul edilmiştir, İstanbul: Devlet Matbaası, 1927.

İbrahim Hakkı, Umûmi Coğrafya: tabii,beşeri,iktisadi, İstanbul 1928.

İbrahim Hakkı – Ali Macit, Umumî Coğrafya (Elicio Colin'in eserinden), Devlet Matbaası, 1930.

Ernest Chaput, İbrahim Hakkı, Hâmit Nafiz, Ahmet Malik, Muhsin Adil, Carte Géologique de la Région d'Angora á 1/135.000, Université Stamboul 1930.

Ernest Chaput, İbrahim Hakkı, İzmir Civarının Bünyesine Ait Tetkikler, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No.1, İstanbul 1930.

Ernest Chaput, İbrahim Hakkı, Ankara civarında Suların Cereyanına ve Onlardan İstifadeye Dair Mülâhazalar, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No.2, İstanbul 1930.

İbrahim Hakkı, İstanbul İklimi, İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı 1930-31, (İstanbul İstatistik Yıllığı 1932).

Ernest Chaput, İbrahim Hakkı, Göksu Vadisinde Boğaziçi'nde Gölcük Menderesi (Le Méandre de Gölcük Prés du Bosphore), İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı, No.3, İstanbul 1934.

İbrahim Hakkı Akyol, A. Macit Arda, Umûmi Coğrafya: fiziki-beşeri, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1936.

İbrahim Hakkı Akyol, A. Macit Arda, Umûmi Coğrafya: fiziki-beşeri, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1937.

İbrahim Hakkı Akyol, "Umûmi Coğrafya: tabii,beşeri,iktisadi, İstanbul 1938.

İbrahim Hakkı Akyol, "Fiziki coğrafya ıstılahatlarına dair lügatçe, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1939.

İbrahim Hakkı Akyol, A. Macit Arda, Umûmi Coğrafya: fiziki-beşeri, 3. Tadilatlı tabı, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1939.

³¹Özellikle yazar isimleri ön isim ve soy isim olarak açık yazıldığı için eserlerinin yazıldığı kısımlarda derginin kaynak gösterimi formatının dışına çıkmıştır. Bazı eserlerine açıklayıcı tanımlar da eklenmiştir.

İbrahim Hakkı Akyol, A. Macit Arda, Umûmi Coğrafya: fiziki-beşeri, İstanbul: Kenan Basımevi, 1940.

İbrahim Hakkı Akyol, "Umûmi Coğrafya: (Başlangıç ve Geofizik) Notları, 1940-41 ders yılı, İstanbul:Yenidevir Basımevi, 1940.

İbrahim Hakkı Akyol, Macit Arda, Genel Coğrafya: Lise 1. Sınıflar için, Ankara: Maarif Matbaası, 1943.

İbrahim Hakkı Akyol, A. Macit Arda, Genel Coğrafya: Lise 1. Sınıflar için, Kısaltılmış yayın, Ankara: Maarif Matbaası, 1944.

İbrahim Hakkı Akyol, Umumi Coğrafya., I. bölüm, İst.Üniv.Yay.No: 482, Edebiyat Fakültesi Coğrafya.Enstitüsü.Neşriyatı No: 13, İstanbul 1951.

İbrahim Hakkı Akyol, Türklerin Ziraat ve Hayvancılık Sahasındaki Tesirleri ve Hizmetleri (Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri), Seri II. 36, İstanbul 1951.

İbrahim Hakkı Akyol, Umûmi Coğrafya: Giriş, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul,1951.

Makaleler:

İbrahim Hakkı, "Coğrafya, Anadolu İklimi", Anadolu Mecmuası, Sayı:3,4,5, 7, 8, 1924.

Ernest Chaput, İbrahim Hakkı, "İzmir Civarının Bünyesine Ait Tetkikler", İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, VII-3, İstanbul 1930, s: 161-183.

Ernest Chaput, İbrahim Hakkı, "Ankara civarında Suların Cereyanına ve Onlardan İstifadeye Dair Mülâhazalar", İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, VII-4, İstanbul 1930, s. 241-251.

İbrahim Hakkı, "İstanbul Vilayetinin Tabii Coğrafyasına Bir Nazar", İst. Darülfunun Ed.Fak.Mecm.C:VIII, S:1, s: 26-34, İstanbul 1932.

İbrahim Hakkı Akyol, "Kırşehir Zelzelesi Münasebetiyle", Ülkü Mecmuası, Cilt:IX, Sayı:64, Haziran 1938, s.303-306.

İbrahim Hakkı Akyol, "Erzincan Zelzelesi ve Son Feyezanlar Dolayısıyla", Ülkü, Cilt: 14, Sayı: 84, Şubat 1940, s. 499-512.

İbrahim Hakkı Akyol, "Bir Coğrafyacı Gözüyle Devlet Uzviyeti", Ülkü, Cilt: XVII, Sayı:99, Mayıs 1941, s. 211-214.

İbrahim Hakkı Akyol, "Coğrafi Terbiye Mâhiyeti, İstikameti ve Yolları", Ülkü, Cilt: XVII, Sayı:102, Ağustos 1941, s. 489-493.

İbrahim Hakkı Akyol, "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya I, Mutlakiyet Devrinde Coğrafya", Türk Coğrafya Dergisi, I, Ankara 1943, s. 3-15.

İbrahim Hakkı Akyol, "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya II: Meşrutiyet Devrinde Coğrafya", Türk Coğrafya Dergisi, II, Ankara 1943, s. 121-136.

İbrahim Hakkı Akyol, "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya III: Cumhuriyet Devrinde Coğrafya", Türk Coğrafya Dergisi, III-IV, Ankara 1943, s. 247-276.

Hâmit Nafiz Pamir, İbrahim Hakkı Akyol, Çorum ve Erbaa Depremleri, Türk Coğrafya Dergisi, I-II, Ankara 1943, s. 234-244.

İbrahim Hakkı Akyol, "Ölümlerinin Yıldönümü Münasebetiyle Müderris Faik Sabri Duran ve Prof. Ernest Chaput", Türk Coğrafya Dergisi, V-VI, Ankara 1944, s.143-152.

İbrahim Hakkı Akyol, "Türkiye'de Basınç, rüzgârları ve yağış re-

jimi", Türk Coğrafya Dergisi, V-VI, Ankara 1944, s. 1-34.

İbrahim Hakkı Akyol, "Atmosfer Sarsımları ve Türkiye'deki Hava Tipleri", Türk Coğrafya Dergisi, VII-VIII, Ankara 1945, s. 1-36.

İbrahim Hakkı Akyol, "Türkiye'nin Yarım Milyonda bir yeni Haritası Münasebetiyle", Türk Coğrafya Dergisi, IX-10, Ankara:1947, s: 99-102.

İbrahim Hakkı Akyol, "Türkiye'de Akarsu Sistemleri ve Rejimleri", Türk Coğrafya Dergisi, IX-X, Ankara 1947, s. 1-36.

İbrahim Hakkı Akyol, "Coğrafya Terimlerine Dair", Bilgi, II-19, 1948, s: 98-102.

İbrahim Hakkı Akyol, "Türkiye'de Akarsu Rejimleri I", Türk Coğrafya Dergisi, XI-XII, Ankara 1949, s.1-34.

İbrahim Hakkı Akyol, "Türkiye'de Yeni Meteoroloji Rasatları Serisinin Coğrafi Neticeleri," İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, S: 1, s: 2-58, İstanbul 1951.

İbrahim Hakkı Akyol, "Türkiye'de Yeni Meteoroloji Rasatları Serisinin Coğrafi Neticeleri", İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Dergisi, No:1, 1951.

İbrahim Hakkı Akyol, "İklim Noktasından Boğaz Nahiyesinin Nebatî Çehresi", Tedrisat Mecmuası, Yeni Seri-11, Mayıs 1952, s.39-40.

İbrahim Hakkı Akyol, "Mezopotamya'da Mekân İlimlerinin Kaynakları", İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi, III-2, İstanbul 1955, s: 101-136.

Kitap bölümü ve ansiklopedi maddesi:

İbrahim Hakkı Akyol, Herbert Louis, Niyazi Çıtakoğlu, Reşat İzbirak, Coğrafya notları, 1938, C.4 : "Biocoğrafya" - İbrahim Hakkı Akyol.

İbrahim Hakkı Akyol, "Tanzimat Devrinde Bizde Coğrafya ve Jeoloji", Tanzimat'ın 100. Yıldönümü kitabı, İstanbul 1940, s.513-571.

İbrahim Hakkı Akyol, Coğrafya maddesi, İslâm Ansiklopedisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, c.3, cüz 23, 1944,s.202-220.

Çeviri:

İbrahim Hakkı, Umumi Coğrafya (Tabii, İktisadi, Beşeri), Galvedec ve Maurett'in Eserinin Tercümesi, 2. Cilt, İstanbul 1341.

Broşür:

İbrahim Hakkı – Hâmit Nafiz, (1929, 1931) Tepeköy-Torbalı-Izmir Zelzelesi, İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enst. Y. 1 İstanbul. (Bröşür)

7. Sonuç ve Değerlendirme

Her bilimde olduğu gibi coğrafya bilimi de, yakın tarihimizde gelişim safhaları geçirmiştir. Dünyada yaşanan değişimler Türkiye'yi de etkilemiş ve Cumhuriyet döneminin çağdaş değerlerine uygun coğrafya bilimi ortaya çıkmıştır. Coğrafya bilimi yaklaşık bir asırlık gelişim süreci ile 1930'lu yıllarda ulusal ve uluslararası etkinliklerle daha kapsamlı şekilde gelişerek bugünkü durumuna gelmiştir.

Coğrafya biliminin belli bir seviyeye gelmesinde etkili olan Cumhuriyet dönemi coğrafyacılarından Ord. Prof. İbrahim Hakkı Ak-

vol'un bu değişim ve gelişimin içerisinde olduğu görülmektedir. İbrahim Hakkı Akyol, Osmanlı Devleti'nde başladığı temel eğitimi, Galatasaray Lisesi'nde sürdürmüş ve ardından yurtdışına giderek yüksek eğitimini tamamlamıştır. İsviçre ve Almanya'da uzmanlık alanları elde etmiş ve Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu bilim alanlarında coğrafya ve jeoloji konularında çalışmalar yapmıştır.

İbrahim Hakkı Akyol yaşamının sonuna kadar hizmet ettiği İstanbul Üniversitesi'nde Fiziki Coğrafya Bölümü'nü kurmuştur. İbrahim Hakkı Akyol, coğrafya ile jeoloji biliminin bir arada olması gerektiğini söyleyen, çalışmalarında bunu ispatlayan bilim insanlarından biri olmuştur.

Mesleki tecrübelerine çeşitli liselerde öğretmen olarak başlayan İbrahim Hakkı Akyol, Öğretim Üyesi olduktan sonra da öğretmenlik mesleğinden ayrılmamıştır. Üyesi olduğu İstanbul Muallimler Birliği'nin çalışmalarında coğrafya bilim insanı kimliği ile Birliğe çeşitli katkılarda bulunmaktan onur duymuştur.

İbrahim Hakkı Akyol, liseler ve dengi okullar için Coğrafya kitapları yazmıştır. Avrupa coğrafyacılarından tercüme yapılarak sadeleştirmek koşuluyla ders kitaplarında bilgilere yer vermiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Üniversite'nin çeşitli öğretim üyelerinin Milli Eğitim'e bağlı okulların her seviyesi için ders kitabı yazması oldukça yaygındı. Ancak günümüzde bu uygulama itibarını yitirmiştir. İstanbul Üniversitesi'nin Milli Eğitim Bakanlığı ile bu kadar yakın çalışmasının önemli bir nedeni de, Üniversitelerin o dönemde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olmasıdır.

Coğrafya biliminde önemli adımların atıldığı Birinci Coğrafya Kongresi'nde alınan kararlar, İbrahim Hakkı Akyol'un da kurucuları arasında yer aldığı Türk Coğrafya Kurumu tesis edilmiştir. Türk Coğrafya Kurumu'nun çalışmalarında yer alan İbrahim Hakkı Akyol, 1949'da katıldığı 16'ncı Uluslararası Coğrafya Kongresi'nde, Kurum'un Uluslararası Coğrafya Birliği'ne katılmasını sağlamıştır. Coğrafya biliminin ivme kazanıp, yükselmesinde Türk Coğrafya Kurumu önemli başarılar kaydetmiş ve kaydetmeye devam etmektedir.

İbrahim Hakkı Akyol, idari görevlerinin bilimsel çalışmalarına engel olmasına izin vermemiştir. Onun için bilimsel çalışma daima birinci sırada gelmiştir. Yoğun mesaisi ve bilimsel çalışmalarını neticesinde yorgun düşen vücudu İbrahim Hakkı Akyol'u dinlenmeye zorlasa da O, çalışmaktan, not almaktan, anlatmaktan biran bile vazgeçmemiştir.

Hem orta öğretim için hem de yükseköğretim için faydalı olan eserleri, kitaplar, makaleler, ansiklopedi maddeleri, broşürler, tebliğler, ders notları şeklinde sınıflandırılabilir. Çok yönlü bilim insanı olan İbrahim Hakkı Akyol, coğrafya biliminde saha çalışmasına önem vermiş ve «Coğrafya dört duvar arasında öğrenilmez.» ilkesini düstur edinmiş, öğrencilerine de bunu benimsetmiştir.

Yıllarca çalıştığı, bir dönem Dekanlığını yaptığı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 1 numaralı Amfisi Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'un adını taşımaktadır (Fotoğraf 18). Bugün Edebiyat Fakültesi'nin dördüncü katında bulunan Amfi derslerin, seminerlerin ve bazı bilimsel toplantıların yapıldığı bir sınıf olarak hizmet vermektedir.

Mütevazı bir yaşamı olan İbrahim Hakkı Akyol hayatı boyunca öğrencileri ve meslektaşları tarafından sevilen ve sayılan örnek bir kişilik olmuştur. Çalışmalarından yaklaşık bir asır, vefatından

altmış yedi yıl geçmesine rağmen eserleri günümüz çalışmalarına ışık tutmakta ve kişiliği günümüz bilim insanlarına örnek teşkil edecek şekilde değer taşımaktadır.

Fotoğraf 18. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 1 numaralı Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol Amfisi.

Kaynakça

- Akyol, İ. H. (1943a). "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya I, Mutlakıyet Devrinde Coğrafya", *Türk Coğrafya Dergisi* I,3-15.
- Akyol, İ. H. (1943b). "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya II, Meşrutiyet Devrinde Coğrafya", *Türk Coğrafya Dergisi* II, 121-136.
- Akyol, İ. H. (1943c). "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya III, Cumhuriyet Devrinde Coğrafya", *Türk Coğrafya Dergisi* III-IV, 247-276.
- Akyol, İ. H. (1948). "Coğrafya Terimlerine Dair", *Bilgi* II-19, 98-102.
- Akyol, İ. H. (1951). *Umumî Coğrafya I. Bölüm Giriş*, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul.
- Alagöz, C.A. (1947). "Dördüncü Coğrafya Meslek Haftası Birinci Jeoloji İlimi Toplantısı", Rapor II, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Sayı:3, Cilt:5, 329-338.
- Arda, A.M. (1955). "İ.Hakkı Akyol, Coğrafya Ailesinin Büyük Kaybı", *Türk Coğrafya Dergisi* 13-14,1-2
- Ardel, A. (1952). "Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol; Hayatı ve Eserleri", *Tedrisat Mecmuası* 11, 33-38.
- Avcı, S. (2011) "Birinci Coğrafya Kongresi ve Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Hakkındaki Tartışmalara Dair Bir Not", *Türk Coğrafya Dergisi* 57, 95-99.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BCA), fn.30..10.0.0,202.377..9
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BCA), fn.30.0.18.01.02.78.75.009
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BCA), fn.30..10.0.0,200.369..9
- Birinci Coğrafya Kongresi, T.C. Maarif Vekilliği, Raporlar Müzakereler Kararlar. 6-21 Haziran 1941.
- Ceylan, M. A. (2013). "Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E.Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput", *Avrasya İncelemeleri Dergisi* AVID II (333), 311-351.
- Doğaner, S. (2002). "Coğrafyada Örnek Bir İnsan: Prof. Dr. Metin Tunçel", *Coğrafya Dergisi*, Sayı:10, 1-31.
- Eriç, S. (1973). *Elli Yılda Coğrafya*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Eriç, S. (1997) "Coğrafya", *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim-Sosyal Bilimler*, 51-55. (Ayrı Basım)
- Ertek, T. A. - Özbakan, F. (2012). *Türk Coğrafya Kurumu Tarihçesi*, Türk Coğrafya Kurumu Yayını, İstanbul.
- Ertek, A. (2011). "Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi (1941)", *Türk Coğrafya Dergisi* 57, 11-19.
- Ertek, A. (2016). "Türkiye'de Jeomorfoloji Bilimi'nin Tarihçesi (1915-2016)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi* 33, 5-19.
- Gümüşçü, O- Karakaş Özü, N. (2016) "Türkiye'de Modern Coğrafya'nın

- Kuruluşu ve Örgütlenmesi (1915-1941), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XXXII, Sayı:93, 105-147.
- Hızlı, M. (2008). "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 17 (1), 25-46.
- İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dosyası, "İbrahim Hakkı Akyol", 4102-0 numaralı dosya.
- İzbirak, R. (1944) "Cumhuriyet Devrinde Coğrafya Çalışmaları", Ülkü 7 (75).
- Ketin, İ. (1966). "Ord. Prof. Hâmit N. Pamir'in 50 Yıl Jübileleri, Prof. Dr. İhsan Ketin'in Konuşması: Ord. Prof. Hâmit Nafiz Pamir'in Eserleri ve Yayınları", Türkiye Jeoloji Bülteni (10/1-2), 1-23.
- Öymen, H.R. (1941). "Birinci Türk Coğrafya Kongresi Münasebetiyle Coğrafya Öğretimi", İlköğretim, V-89, 1098-1099.
- Öztürk, K. (1952). Tedrisat Mecmuası 11, 38.
- Şanal, M. (2003). "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisasaşma Bakımından Genel Bir Bakış", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14 (1), 149-168.
- Şengör, C. (2002). "Modern Türk Yerbilimlerinin Kurucularından Prof. Dr. Sırrı Erinç Vefat Etti", Günce Dergisi 23.
- Ülker, M.B. (2012). "Türk Ansiklopedisi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 41, 533-535.
- "Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol öldü.", Akşam, 20 Haziran 1950.
- "Üniversitede Terfi Eden Profesörler", Cumhuriyet, 26 Haziran 1936.
- "İstanbul Üniversitesi'nin Tedrisata Başlama Töreni", Cumhuriyet, 22 Ekim 1948.
- "Üniversite 495'inci Ders Yılına Başlıyor", Cumhuriyet, 1 Kasım 1948.
- "Üniversitenin yeni ders yılı törenle başladı.", Cumhuriyet, 2 Kasım 1948.
- "Lizbon Coğrafya Kongresi", Cumhuriyet, 4 Nisan 1949.
- "Bir Profesörümüz fakültede rahatsızlandı", Cumhuriyet, 17 Haziran 1950.
- "Prof. İbrahim Hakkı Akyol Vefat etti - Profesörün Hal Tercümesi", Cumhuriyet, 20 Haziran 1950.
- "Maarif Vekilimizin Birinci Türk Coğrafya Kongresini Açış Nutukları", İlköğretim, 30 Haziran 1941, V-88, s.1082-1083.
- "Birinci Türk Coğrafya Kongresinin Çalışmaları", İlköğretim, 30 Haziran 1941, V-88, s.1084-1085.
- "Eğitimde 500. Yıl", Milliyet Aktüalite, 13 Aralık 1981.
- "Türk Coğrafya Dergisi", Ülkü yeni seri (44), 16 Temmuz 1943.
- "İnönü Ansiklopedisi" Ülkü yeni seri (52), 10 Teşrin-i sani 1943.
- "Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol'u kaybettik", Yeni İstanbul, 20 Haziran 1950.
- "Prof. İbrahim Hakkı Akyol vefat etti.", Yeni Sabah, 20 Haziran 1950.
- Çevrimiçi: <http://www.diyaretislamansiklopedisi.com/asri-mezarlik/>